

بازیری جزیری د سالای ۱۹۰۹ - ئان دە

«کونراد برویس»

عبدالفتاح علی یحیی بوتانی

بورجا بە لەك

د جزیرا بوتان دا

بە لاف بوونە و تیداژی بزاڤا گەلیری سەرتی خوێ هەلدایه .
 گروفا دیروکی ژبوکە فئاریا جزیرا بوتان ئەوشون وارو
 شوپین پرت و بە لافن تیدا .
 ولسا عەرتی کوردی نەمر حاجی قادری کۆبی « ۱۸۱۵ -
 ۱۸۹۷ م » وب وئی باوەری بی کوگە میایان (سە فینا) نوح
 پیغە مەبر «س» ل سەر چیا بی جودی و دجزیرا بوتان دە
 راوە ستایە ، پستی لە هیا گران «طوفان» جزیر حسینب دکە
 ژهه موو ئافانین دنیا بی کە فئار تر دە ما دیبژی :-
 ئیستا کە جزیره بی موحابە

مە عموره ئی ئەو هە لە دونه

گە لەك شورشین رزگاری خواز دژی ئوسومانلیا دجزیرا

جزیرا بوتان یا کو دکە فە راژی دەریا وانی « ۱ » ، جەه کی
 بند هە لە جەم تە فایا گە لی کورد ، ئەوژی ژ بەر دیروکا وی
 - دیرین و خەبات و کیفە راتا وی یا گە لیری و کە فت و لە فتا
 بە رده وام و درێژە ژ بوئا هە بوون و سەرخو ه بوونا گە لی کورد
 جزیر ب خوێ وە لاتنی کاردوخییایە ، کو دیروکفانی ئە غریقی
 «زەینە فون» دژستانا سالای « ۴۰۱ » ئان دا بەری زاینی ، دە ما
 - زکیشیا لە شکەر و پاتە و خو رین ئە غریقی دکر فە گە پران و
 دە دستاننی را بورین ، داباش و پەسنی کاردوخیایا دایە
 نغی اندن .

پراژی زانا «مینورسکی» جزیرب دەرگوشا پەیدا بوونا

گە لیر ئورد دەه حسینب کرنی و دیبژە :- کو کورد دجزیری دا

بوتان ده، خاسمه بازاری جزیری سهری خوه هلدایه و رابوویه، له ورا میرین بوتان دده سپینکا ده ناندنا میر نشینی بی دسه د سالییا دوزدی بی زانی ده، سهروستوژداگیرکارین ده که را خوار نه کرنه و نه چه ماندنه تم و تم زی هیفی و داخوازا وان نازادی و سهروخوه بوون بوویه .

بی گومان نهف کاری هان جزیر کره بنگه ههک مهزن ژرپه پرنین گه لیری را، پیرا زی رولا نابوری و سیاسی و چاندا نه فایبی یا جزیری گاف ب گاف ب پیشکته و کاری سه رکیشیا نهف میرنشینیا کوردا بکی .

شاعری کوردی مهزن و نه مر مه لایی جزیری فی پیشکته تن و شیان و هه ره که تی کور، کوور دشیعین خوه دا دیار دکه، سه رکته تن و پیشقه چوون و زی بی دریز ژمیری بوتان را دخوازی و دفی کوبازاری جزیری بیه پایته ختا هه رحهفت نه قلیما ده ما دبیزی :-

ماجزیری شویهی داری تهختی ههفت ثقلیم بت هم ب حوکم و سه لطنهت نه سکه نده و فه غفور بی نهی تنی ته بریزو کوردستان ل بهر حوکمی ته بی سه دوه کی شاهی خوراسانی دهر واری ته بی

× × ×

گهر چ دهر ثقلیمی رابع هاته تهختی سه لطنهت پاد شاهی ههفت ثقلیمان سه لام کاری ته بی «۳»

× × ×

ههرووسا هوزان و فه یله سو فی کوردی مهزن و نه مر نه حمه دی خانی «۱۶۵۰ - ۱۷۰۷» ز هینز و شیان میری جزیری و ناقداریا وی دنیف عه رب و ترک و فرساده دقان مالکی ژیری ده دده کمنشی و دبیزه جهی شهنازی و سهه فرازیا گه لی کورده ده ما دبیزی :

کوپادشهک زهمانی سابق

رابوو دحکومه تا خوه فائق

× × ×

اجناس ملل مطیع و منقاد

فهخری میدیا امیری اکراد

× × ×

تهختی وی جزیر و بهختی وی مسعود

طالع قوی و مقامی محمود

× × ×

رؤم و عه رب عه جهم دهرمان

مشهود ب نافی میری بوهتان «۴»

× × ×

دکتور نورالدین زازا دداستانا مه می نالان ده، کوتی حسینب کرنی ژمهم وزنیا خانی مهزن که فنار تر نو درکنا پرسین جفاکی ده ل سهر کار و باری بازاری جزیری دنفیسه و دبیزه :- «ژنالی بی جفاکی مه می نالان مه فیری پر تستان دکه ول پیش هن پرسان زی مه شاش ده یله بهری هه رتشتی ژمه ره بازاری جزیری بی که فن دده ناسکردن، نه م دبین کوبازیره کی گه لهک مهزن و بازرگانی بوو «۲۵» تاخ قه سهرو بازرگانین گه لهک ده وله مه نند تیده هه بوون میریان شیخی تاجرین وان مال ل هه ر دهرین دنی و مه مله که تان دگه راندن . تشتی هیژا بازرگانین جزیری ب خوه دی بی سنجیه کی بلند بوون» .

نو دبیزی بازاری جزیری پایته ختا میرنشینیا بوتان بنگه ههک بازرگانی و بازره کی بوش بوووی میر حوکمهت و یاستین خوه هه بوون «۵» .

ههرووسا د «دائرة المعارف الاسلامیه» ده هاتی یه کوحه یا نها هن تشتین بها گران ل سهر دیروکا بوتان هه نه نه هاته پشکین و لیگه رین ب درستی و راستی «۶» .

گه روکی نهلمانی «کونراد برویسه» دبیزه : «پیلین زوبا را دجله خزینکا ده وله مه نند ژشوپین «معماری» و گه لهک «تمثالا» دبن نافی خوه دا فه شارته نه فه زی دیاروکا «شاهد» . . پاشمایا پره کی مهزن کودچاخه کی پیشکته تی دا چی بوویه و حه یا ب ئیروده مایه «۷»

داگیرکارین خوین خوار «فرس و ئوسمانلی» دسه ره موو ناکوکی و نه خویش و ل ههف نه هاتنا وان یا کوورو دووردا، تم و تم دکر کو میرنشین کوردا ل ههف رابن و ل ههف بخن شهرو جهنگی، ژ بونا کوره ههکا کوردی سهر ب خوه و نازاد سهر هلنه دی و دروست نه به. ئەف سیاست کاری ژ ی دینک هاتنا «سلیم - ادريس» دا خویا دبه «۸» ئەو پیکهاتنا کوپری کوردستانی خسته ژیر دهستی ئوسمانلیا و داوی کوردستان دسالا «۱۶۳۹» ئان دا ل پهی ئەهدا «زه هاو» دنیف بهرا فرس و ئوسمانلیا ده، هاته په رچه کرن ب رهنگه کی رسمی. په رچه کرنا کوردستانی دنیف بهرا ههردوو دهوله تا «فرس و ئوسمانلی» و ئاریشه و نه خویش یی دینی و ئول په رستی دنیف بهرا میرنشین کورداده خه باتا دیروکیا کوردا ژ بونا سهر خوه بوونی و زرگاری یی ل ژیر دهستی ههردوو دهوله تا کیم وهش و وهزایی هیز کر.

ههردوو داگیرکارا توفی که ئنه په رستی یی و ل ههف ب دوور که تن و خوین داری و نه خویش یی دنیف بهرا میرین کورداده چاندن، ب فی یه کی ژ ی میرنشین کوردا ل ههف رابوون و ل ههف دانه شه ربی گویمان ل ههف رابوون و دانه شهرا میرین کوردا ژ ی داخوازو مه ره ما دلی داگیرکارا بوو، چکو بی هیز بوونا میرین کوردا و ل ههف دانه شهرا وان، یانی فه مانا دهستی زورداری یا ب گه مار و هیز یا ههردوو دهوله تا ل سهر

کوردستانی دسه روی یه کی را و بیژه خه راب ترژی دهوله تا ئوسمانلی سیاسته ته کا دن پیشی گه لی کورد کر نه و ژ ی سیاست کاریا ب دهست خستا خزمهت و په هله وانیا کوردا دسه رو جهنگی دژی ملله تین دن بوو، ولو گه لی کورد کر ناموره ته ک ژ بوسه رکوت کرن و فه مراندنا ئاگری شورشین نازای یی ل ته قبا ئیم په راتوری یه تا کوله داری ئوسمانلی «۹».

هوزان و فه یله سو فی کوردی نه مر ئەحمه دی خان یی دمه م و زینی ده دگه له ک بو ارادا رولا داگیرکارین کوله دار ژ بو په رچه

کرن و پوچ کرنا یه که تیا گه لی کورد خویا کری یه.

بوتان خه باتا خوه ژ بو پاشه روزه کا چاکتر و پروهنی تر ژ بو گه لی کورد ئاژوت و ب دویمانده و بو دسه د سالیان نوزدی و ده سپیکا سهد سالیان بیستان ده ئوب سایا رولا میر به درخان یی کوردا سالا ۱۸۱۲ ئان ده حوکم داری ب دهست خست و ددوورا ژ ی کوپرو نه فی یی وی یین کوهاتنه ناسکر ن ددیروکی ده ب ناقی «به درخانیا» بوتان کرن پایته ختا ته فگه رین وه لات په روه ری یی و ما کا خواستا گه لیری ولو شاعری کوردی نه مر حاجی قادری کوی خه باتا به درخانیا ب بهادکی ده ما دبیزی:

به درخانیا و له سهر لاجی له مه و پاش

له هه ر لای ده تان هارن وه کو ئاش

میر به درخان و کوپری وی ب گه له ک بزاف وله پ هلانینین گه لیری را رابوون، ئویا ژ هه ژ ی گوئی یه کوده ما دهوله تا ئوسمانلی هیرشا خوه یا دژ وار و داوی بره سهر خه لکی کوردستانی دسالین «۱۸۲۷ - ۱۸۴۷» ئان ده میرنشینا بوتان میرانی به ره قانی ل خوه کرو که لا خوه را گرتنا کوردا یا داوی بوول هه بری له شکه ری ئوسمانلیا «۱۰»

خه باتا دریزا میرین بوتان خاسمه به درخانیا ژ بوسه ر خوه بوون و ئازادی یی، تم و تم ئەو دخسته گرتن و کوشتن و تالان کرن و ب دوور کرنی ژ وه لاتی خوه بو ئەه ره و جهی دوور ژ جزیرا بوتان، یه ک ژ وان میر به درخان ب خوه چهند سالا دهست ب سهر و ب دوور خستی بوو ژ جزیری ههرووسا کوپرو نه فی یی وی ژ ی دهاتن ب دوور خستن و ترش و تالیا گرتن و چه بس وزیندان و ئەشکه نهجه و لیدانی ددیتن.

ئوژ بونا کوده وله تا ئوسمانلی هایدار به ل سهر هه ر کارو هاتن و چونه کا به درخانیا - وه ک چاوا دیروک نفیسی ترکی لطفی گوئی یه - یی کو ترس و سه هما وان ددی سولتانی ئەسته مبولی دا مه زن و ب هیز دبو و دهسته کا پاراستنا «مخابرات» ئوسمانلیا کومه کا نشان و «شه فرا» ب ترکی دانی

بوول سەر ئى مالباتا خەباتكار» .

ھەر چاۋا بە بەدرخاننى چەكى خوە ئى گران نەھاقىتىن ، خەباتا خوە دەھوندر و دەرقەئى كوردستانى ب ھەر ئاۋايى و رىياز ژ بونا كۆمكرن و دوزا مللەتى خوە ئاژوتن وب دوماندىن ، بگرە حەيال وان جەھى كۆژى ھاتبون ب دوور خستن و مشەخت بوون ژى مينا «كريت، لندن، بارس، دمشق، حلب قاهرە، فولكستون، استنبول، جنيف . ل وان جھاژى چاقل ھەرتشتى كوردى دكرن و دپاراستن ئىدى وانا دەستەكى درىژ ھەبوو دەھادار كرن و ھەرار كونا ھەست و سوزا كوردا ژ بوزە لات پەرورەئى و رۆلە كا مەزن لىزتن د بە لاقە كرن و يىگە ھاندنا چاندا گەلىرى .

لەورا ئاقى بەدرخان ھەكە نىگەرەكى دىمىنە دناقا مللەتى دا ھەر ووسا چاۋا باسىل نىكىتىن دىبىژە پىشتى بەدرخان كور و نەئى ئى وى كارى ھەلات پەرورەئى مالباتا خوە ئاژوتن و بەردەوام كرن .

و ھەكوكا گوتىناغ ھان ئەو ھەكە چەند كەس ژ ئى مالباتى و بو جارا بەكان دوىرۇكا نويا مللەتى كورددا ، رۆژ ناما «كوردستان» دىبىست دوونى «۲۲ نىسانا» سالا ۱۸۹۸ ئان دە ول قاهىرى دانه ھەشاندىن و بەلاقە كرن ، ژ بونا بەلاقە كونا تىگەھشتن و سوزا گەلىرى يا كورد او ناسكرنا دوزا گەلى كورد يا گەلىرى و ھادىدار كونا رايان تەقايان ھاننى ب ئى دوزا راست و درست ھەر ووسا بەدرخاننى دسالا ۱۹۰۸ ئان دە ول ئەستەمبولى بەكەم رىكخراوا گەلىرى ددىرۇكا كورد او ،

ب ئاقى «كردستان تعالي و ترقى جمعىتى» ب سەركاريا ئەمىن عالى بەدرخان دەپناندن ، دىسا خەباتكارى شەھىد عبدالرزاق بەدرخان و پىشتى خەباتە كا دژ وار و بەردەوام كارى بو جارا بەكان خوەندنگە ھەكە كوردى ل باژارى «خوى» ل ئىرانى دىبىست و سى ئى «۲۳» تشرىنى دوونى سالا ۱۹۱۳ ئان دە دەپنى ، ھەر ووسا ژى زانا جەلادەت و دكتور كامران و ھىزايان ، ثريا و مقداد و عبدالرحمن رۆلە كا مەزن و كفش لىزتن

دخزمەت كونا تۆر و چاندا كوردى ، لەورا ئاق دەنگىا وان ددىرۇكى دا بەلاق و ئەيانە ئەف كەلە پورا ئەدەبى و دىرۇكى و خەباتا ب بەھا دىپقارۇكا دىرۇكى دا كر كو جزىر جەھكى بلند ھەبى لەتەقايان بزاقتىن گەلىرى يا ھەلات پەرورەئى يا كورد او ، ھەر ووسا ب رىز و سىانەت بە ددلى ھەمى كوردەكى ل كوردستانى لەورا ئاق ئانىنا جزىرى يانى نووكرن و زىدە كرا ھەست و سوز و پىژەنا گەلىرى ئوب ئى بەكى ژى ب روومەتى و سىانەتە كا مەزن ددلى گۆھدىرا خويا دە . ئىدى نە دوورە كو جزىر و مىرئىن جزىرى دكار و كرىار و قەسرو كوشك و تەلار ئىن خوەدا ھەر ووسا بوو ھەر و قەوماندىنى ب سەر وان دا ھاتى پارە كا مەزن ژ ستران و داستان مللى را بستىنە .

ھەيانى كونا ئاقى پرائىا وان مىران بى گرى دان ب چىرۇكىن مللى و سترانىن دىرۇكى بگرە چكو چىرۇك زان و دەنگىژىن مللى و حىكايەت فان ل سەر كار و كرىار و قەھرەمانىا وان مىرا ، چىرۇك و ئەفسانە قەھاندنە ھەيانى كونا ئاقى «تىكەلى» ئەفسانەئىن دىرۇكى ژى بوونە .

قەوماندىن داستانا مەمى ئالان و مەم و زىنا خالى نەمر دجزىرى دا چى بوو ھەر ووسا شاعرئىن مەزن مينا جزىرى و و خانى و كۆبى و پرىن دن ژى گەلەك جزىر و مىرئىن دتەفاندن و داباش و پەسنى وان دشىعئىن خوەدا خويا كرنە .

ئەفاندنا جزىر و مىرئىن جزىرى ژى ل جەم شاعرو مللەت و دەنگىژ و چىرۇك زانا كر كۆمىرئىن جزىرى مينا سولتانى ئوسمانلى بىن حىب كرنى ھەر ووسا ژى جزىر ھەقبەرى ئەستەمبولى بە ئوقەسرو كوشكىن وان مينا بىن سولتانىن ئالى ئوسمان بىن بەر چاقى خەلكى دىسا ھىن وان ژى سەرايا مىر ھەقدژى سەرايا ئەستەمبولى ددان حىب كرنى ئو جزىرى و ھەخانى ، ھەكە ژ وان مىران ب قەنجترىن زەلام ژمىران و تىگەھشتن و دل نەرمى ئى ددىرۇكى دە ددن حىب كرنى .

ئەقە و قەسرا بورجا بەلەك بنگەھ و شانشىنا مىرئىنشىنا

میرین بوتان دکه‌فه سەر‌گره‌کی ل نالی یی راژوری بازارنی جزیری ژره‌فی چه‌یی ژاڤا دجله نو‌هاتی‌یه ناڤا کرن ب فی ناڤی «بورجا به‌له‌ك» ژ بهر کوهاتی‌یه ناڤا کرن ب که‌فرین بازلتا‌ره‌ش و که‌فرین گنجیا‌سی ریزل دووریز، خه‌لکی ده‌قه‌ر وجهی وه‌لی یی کوماتیریا‌لا هه‌می په‌نگ یا ناڤا کرنی تیدا بوش و زه‌حفه، تم و تم ناڤانین خوه ب که‌فرو به‌رتن وه‌ها ناڤا دکن.

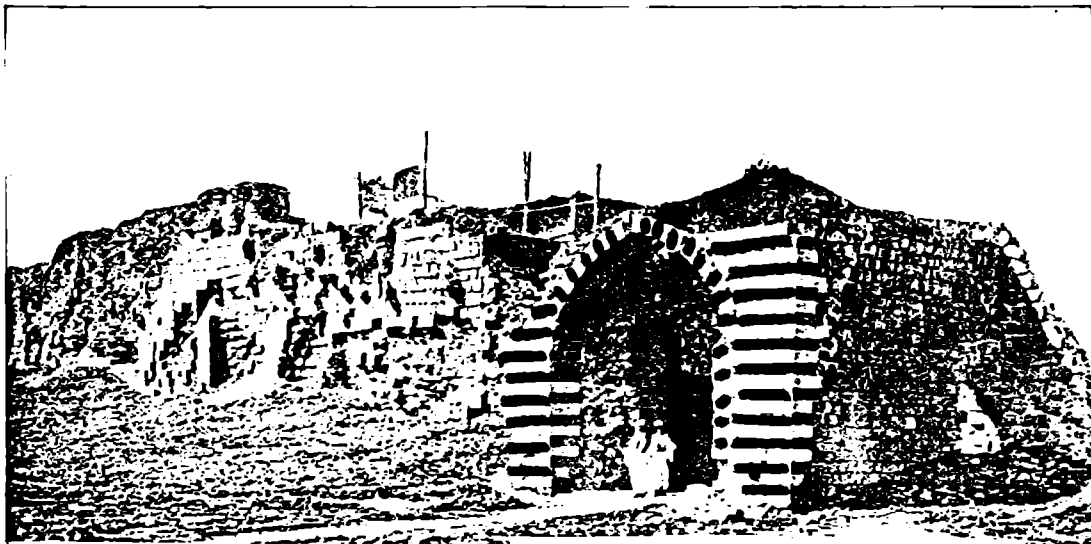
ئیدی میرین جزیری ژی بورجا به‌له‌ك ب وان که‌قران ناڤا کرن ئانکوب که‌فرین ره‌ش و سپی ناڤا کرن، کومینا نه‌قسه‌کی ژی لی بی.

دنيسانا سال ۱۹۰۹ ئان ده‌گه‌روکی ئەلمانی «کونراد برویسر» می‌فانداریا جزیری و بورجا به‌له‌ك کری‌یه و دبیژه: که‌لا که‌قنار ب دیتنا خوه یا رندو به‌ده‌و

ژئالی راژوری جزیری هاتی‌یه ناڤا کرن ئو‌حه‌یا ب ئی‌روده ژی نه‌شکه‌رگه‌نی سوارین له‌شکه‌رنی ترکایه، ل دۆر ماندۆر جزیری شور‌ها که‌قنار ب که‌فرین بازلتا‌ره‌ش و خوه را‌گر‌تنا که‌فرین گنجیا‌سی یاب تین و ب هیزه‌اتی‌یه ناڤا کرن،

ده‌مه‌به‌ر وی ژی ژئالی راژور پاشمایا چاله‌کا تژی ناڤا حه‌یا ب ئی‌روده شوپ و شون واری وان خویا‌دبه، ئەلبه‌ته‌ئه‌ف شور‌ها بوویه ژنده‌ره‌کا ساده‌و سانه‌هی و بی بها ژخه‌لکی‌را کو که‌فرین وی ژئاقا‌هین خوه‌را بین و خانین خوه یی ناڤا‌بکن دسه‌ر وی ژی را چار ده‌رگه‌ه و چار برجین نیف بازنه‌کی درۆژ ناڤایی باژیردا مایه، بین کوقاسه‌ك نه‌پرل هه‌ف ب دوورن، ب راستی ده‌ما مرو‌ف وی په‌وشا هان دینه، دلنی مرو‌ف یی دشه‌وته‌و هزار ناخ و ناخینکا ژنیقا دلنی خوه به‌ر ددی، ژئالی یی هوندەرل سەر ده‌رگه‌هی جزیری پاشمایا نیگارا دووماری هه‌فت سەریان ژی نه‌هه‌نگا خوه‌ل هه‌ف دوونالاندی دبینن کوحه‌یا به‌ری موده‌کی به‌ری که‌تنا شور‌هی ده‌رگه‌هی جزیری ب خه‌مل دکر لی‌پا ئە‌وپشکا باژیری یی کوشۆره‌ها ل دور مایه کافل و خویانه‌و نها تر‌بستانا خه‌لکی‌یه.

پارین دن بین فه‌مای ژفی شور‌هی یا کول دۆر ده‌رگه‌هی‌یه یه‌یان ژی دجه‌ی گرنگ ژفی که‌لی دا خویا‌یه کوهاتی‌یه ناڤا کرن ب که‌فرین ره‌ش و که‌فرین گنجیا‌سی بین کوقاسه‌ك نه‌په‌ر ژه‌ه‌ف ب دوورن ئە‌ف په‌نگی هان زووب زوونیرینا مرو‌ف ژخوه‌را دکشینه.

میناڤ ژ هوندەر که‌له‌ی ده‌د سال ۱۹۰۹ - ئان ده.

ژئالی یی هونددر شورهی ل رهخ ئاقاهیین کهفن یین کو
دیاره ده رگه هی وان مینا نیف بازنه کی به هنهک ئاقاهیین نووژی
هاتی به ئاقا کرن نها جیه و واری به یایی له شکهری ترکایه
«۱۳».

بورجا به لهک ل سه باغی میرا «رهنگی میرا» دنیره،
هوژانی مهزن ونه مرئه حمه دی خانی نافی فی باغی دمه و
زینا خوه دا ئانی سه و دبیژه کوه می نفسی فیتی و دارو باراو
گول و کولیلکا وریحانا دناق فی باغی دا هه بوویه ده ما
دبیژی:

باغک وه هه بوو ئه میر زیدین

باغی ئیره می دچووب مزگین

هه دوچه ژوی وه هه ر طیورهک

یهک قه سر ژجنتی وه حورهک

بو شوشنتی ده ست و بی وچه هقان

کوثر کر بوون سبیل رضوان «۱۴»

هه ووسا شاعری قه در گران و خودی ژنی رازی مه لا
حسینی باته یی «۱۵» نافی فی باغی ئانی به دشیره کا خوه د
کو دیوارا چوینا خوه بو بازاری مکسی دپاهیزه کا ده رهنگی دا
دبیژه:

دچریا پاشی پینا مه لایی باته یی کانی
سه فه ر کیشا د «مکسی» دا ل سه ره وه قتی زفستانی
هه تا دبیژی:

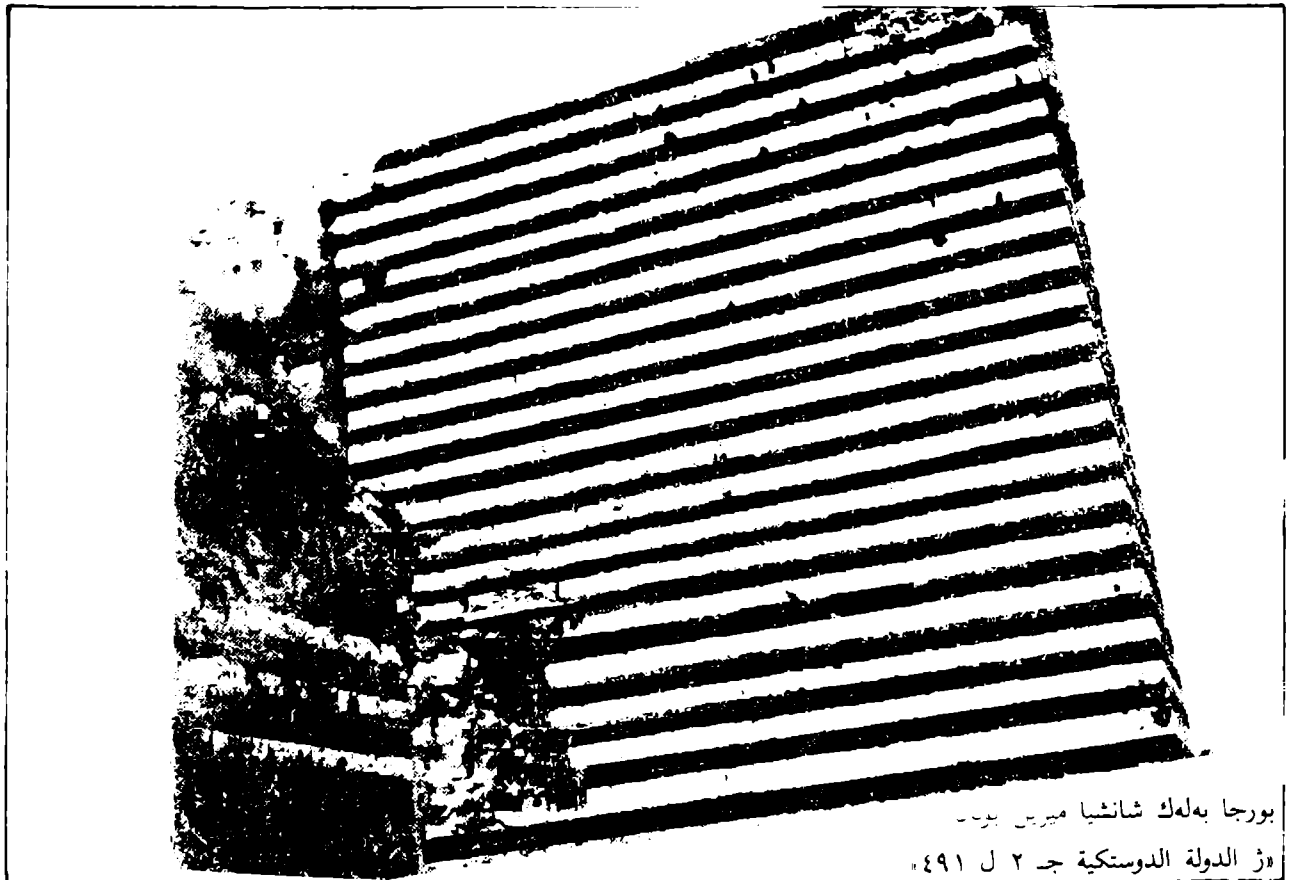
بنیر داغا مه ئیخسیرا

خه زال زه ر بوون ره زی میر

ریحان باری دئافی دا

ریحان باری دئه یوانی «۱۶»

بابه تا گوتتی به، کو دیواری که لهی و بورجا به لهک پارچه که
ژشورها باژیر، دنیف دیواری وی پارچه شورها کوژنک بورجا
به لهک دریز دبی تا سه ر نافی، کونهک مهزن هه یه، نه دوره
ئهف کونه کوژنیف که لهی دگه یته سه ر ئاقا دجله ریکا ئاف

بورجا به لهک شانسیا میرین بوون

«ژ الدولة دوستکیه ج ۲ ل ۴۹۱»

واری روشتنا لهشکهرتی خوه، شون وارو ئاقاهیین جزیری
 زی ژفی کاری پیس وینی وژدان ب دوور نه کمت .
 بی گومان گهلهک ژ بورجا بهلهک هاته ههرفاندن دگهل وئی
 هیرشا ددوای یا سه د سالییا بیستان ده هاته کرن یوسه رخان و
 قهسری به درخانیا .

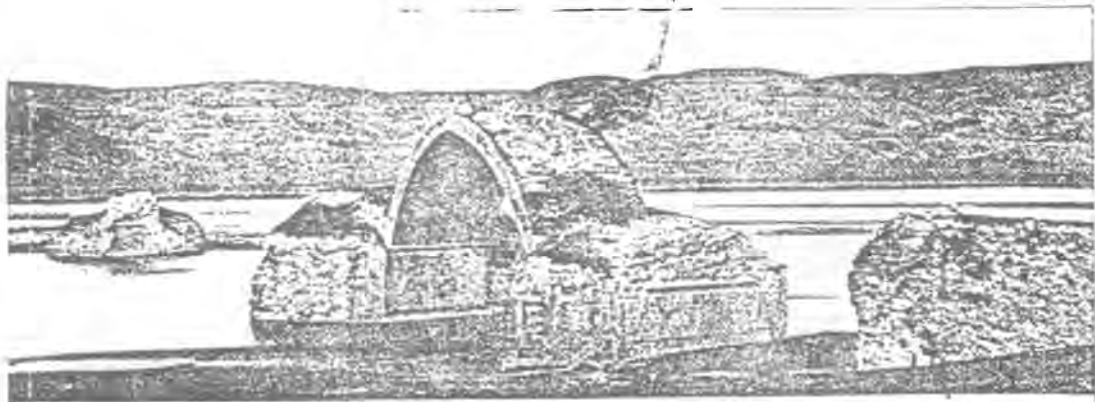
ئه گهر ئهم وان راستین دیرۆکی دچیرۆکا بورجا بهلهک ده
 قافیرن، نه مازه مه سه لاب ده ست خستنا قه ره مانیا کوردا
 دقه مراندن و سه رکوت کرنا شوپشین گهلی دن . ئو چاندنا
 ئاریشه و دژمناهی بی دنیف بهرا مالباتا به درخانیا ده و باوهر کرن
 ب مه زناها میرین بوتان و ئه ئین و حه زژی کرنا وان یا کوورو
 دوور ژ بوگهل و وه لاتی خوه، باوه ره و لو چیرۆکا بورجا بهلهک
 تیشه حسیب کرنی بهک ژ وان چیرۆکین دیرۆکی بی کو
 روهنی بی دخی سه رهن پرس و قه ومانس دین کومه تشتهک
 ل سه ر خویا کر .

ب باوه رو زانینا مه به که م که س کو چیرۆکا دیرۆکا بورجا
 بهلهک به لاف کری به، وهک تشتهک زانستی هیرشا «ئه سه ده
 عه دو» به، بی کوتیشه ژمارتن فولکور نیستهک زیرهک و ده ست
 هه ل دکوم کرن و ناماده کرن و به لافه کرنا گه له پورا مللی ده
 « ۲۰ »

تینی بی دچاخنی پیدفی بی دا چاخه ی دژمن ده و رو به رتی
 -ژیر بگری، هه ره ها ریکه کا نه په نی بی بو ناف که له ی،
 جکو هه نهک که له ی کوردستانی ریکین نه په نی «سری» هه نه
 مینا که لها بدلیسی و که لها بانئ و که لها حه سه ن که یفی « ۱۷ »
 هه ر و وها براده رتی سه ی دانی هیرا عبدالر قیب یوسف «ملا
 خه ل فنی بافه یی» دنامه کا خوه دا کو دروژا ۱۹۷۸/۲/۱۵
 ژ سه ی دا عبدالر قیب را شاندی به دبیره : ئاساری پره کی که فن
 هه یه دنیف به ینا که له ی و (بانئ خانئ) ده یانی ره خی
 بهرام به ری وئی وناقئ وئ «پرا زوره کایه» « ۱۸ »

ئاقا کرن و وه ف دانانانی که له ی و قه سری ب وئی ئه فسانئ
 کو دبیره ژ « ۳۶۵ » ژورا پیکهاتی به، یانی قاسی روژین
 سالی قه هاتی به گریدان ئه فو فان ژ وورا گه لهک ئاسارو تشتی
 نه دیتی تی هه نه ژ بل کو پرن ژ هه می نفشی «توصف»

ئاسارو شوپی کو دکه له ی دا مایه خویا دکه کو هه نهک پارچین
 وئی ژسی قاتا پیکهاتی به و حه یا نه اژی دیاره . ژ بو کو کار
 به ده ستین ئوسمانلیا و پستی وان ژی کار ب ده ستین ترکا بین
 نه ا . هه ره به بونه کا دیرۆکی و باژار فانیه کا گه لی کورد
 نه هیلن، رابوون ئه و شون وارو ئاقاهی و هه ر تشتی کو میرین
 کوردا دانی بوون هه رفاندن و نه هیلان . یشتی و ئی را ژی کن

باشما یا پرا بافت ل سه ر رو یاری دجله ده .

لی ئه گهر ئه م ل نفیسارتین وی بنه رن دبینن کوجارنا گه له ک
گوتن ورسنه ک و تشتی تشتی نووه دکی تیدا، بین کوچ
هه فبه ندی دگه ل بابه تی ده نه بی، دیسا رایا خوه یا کهس و
تالیقاتین خوه بی نه موسته حه ق دا فیره نا ف دا، په ره کو نه و
وان گوتن و ناخافتنا ب پیدفی دزانی ژمژادی را.

خویایه کور بیازا کومکرن و ناماده کرنا بابه تین مللی
ل جهم نه سعه د عه دو وه هاتی وه شانندن، نانکو بیژم پشتی
گوهداری بابه تی دکی . . دنقیسه ئیجار جار دن سه ر ژنو و
نانکو بیژم ب ئا وایه ک دن یان ژ ی نوو ئوب ریازا خوه ل شونا
تومار کرنا ده نکی بابه تی دادریزه ژ بو وه شانندی .

راسته هه ر تشتی کوم کری ژ چیرۆک و سترانین دیرۆکی
ژ بو به لافه کرن و وه شانندی ده ست ناد ی ئانکونه مومکنه بی
به لافه کرن و وه شانندن، جار نا ژ ی ب که م و کاس تی
به لافه کرن، ئانکونه ب درستی، لی ئه ف یه ک نابه ئه گه را وی
چه ندی کو ئه م رابن ه نه کا ژ ی با فیژن یان ژ ی ب گو هیرن
یان با فیژن سه ره ره هه چی نابه ئه م گوهارتنا ریازا گوتنی و
گوهارتنا په یف و زه مانی و فه گو هیرتنا ئه لفازان ژ فر بو جهه ک
دن ل دار

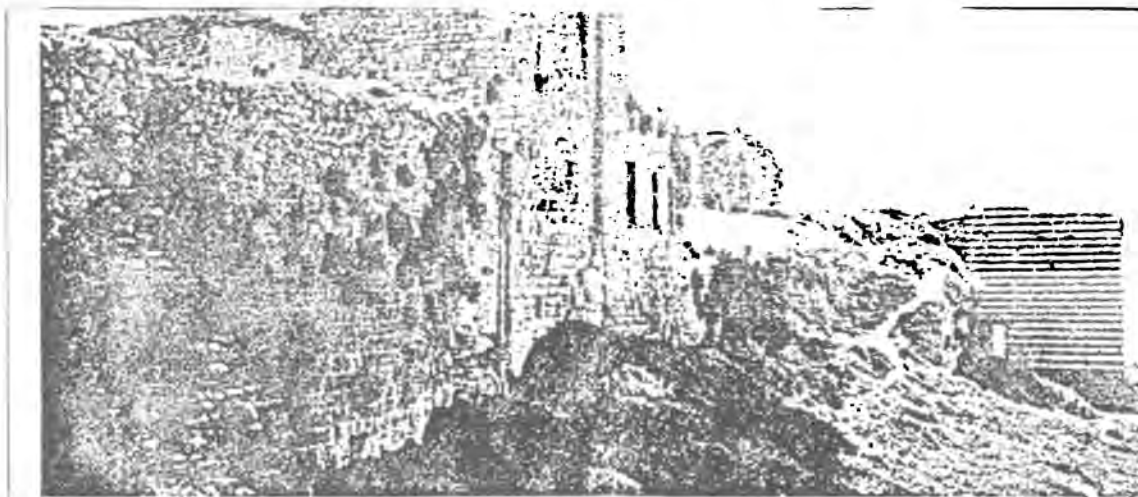
بخن ب هنجه تا فیانا کهس و ته مام کرن و شرۆفه کرن و وه دار

کرنی ولو مزاد گه له ک ژ رهنگ و ساخله تین خوه و تام و په سه نی و
جوانیا خوه و وندا دکه . « ۲۱ »

به ری نفیساندنا چه ند ئاویری مه له سه ر چیرۆکا بو زجا
به له ک یا کو نه سعه د عه دو دکتیا خوه دا « لیره به ک له گه نجینه ی
نه ته وه ی کورد » دایه به لافه کرن د فیم کوچیرۆکی ب کورتی
ده یسنم به جاف وه ک جاوا وی ب خوه دایه نفیساندن
و به لافه کرن ده گیرنه وه له دیر زه مانه وه پیاویای نیو « نه حمه د »
ریش سچی و خاوه ن خووره و شتیکی مرو فانه ی کورد هه بوو، له
راستگویی و داد په ره ری شوهره تی له کوردستان بلا و بووه،
ئه وزاته له باوک و باپیرانن پاشایه تی « بوتان » ی بو به چی ما بوو،
هه ر چه نده ژنی هینا بوو به لام و جاخ کویر بوو هه یچ مندالیکی
نه بوو له بنه ماله کهش جگه له عه بدلالی برازای کهس تری
نه بوو.

عه بدلالا که وه پیلان دانان له دژی ئه حمه د پاشای مامه ی
بو ئه و مه به سه ته چه ند که سیک ی کرده دار و ده سه تی خو ی و
سه ماوه ریکی « میر سوار » ی دامه ز راند و قاوه چی و
نیرگیله چی . . هتد . بو دیوه خانه که ی ته رخا ن کرد .

خه لکی ناوچه که به تایبه تی پیا و ماقوله کانی بوتان زوریان
بیز له عه بدلالی ده کرده وه، هه ر به که به توانای خو ی

مینا کا که له ی ژ ده رفه ، ژ دوور فه ژ ی بورجا به له ک خویا ده .
« کونراد برویسه »

ناموزگاری منداله کانیان ده کردو مه ترسی ئه و کاره ی ئه وانیان
بروون ده کرده وه که بی ی هه لده سن .

ئو که سانه بریاریان دا که ئه حمده پاشا به م کاره ئاگادار
بکه نه وه . بویه له سه ویکه به هاری بوتانی زیده نازیز کومه لیک
نه یساو ئازا وروشنیسروزاناکانی ناوچه که به ره و دیوه خانی برا
گه وری بوتان رویشان .

پاش چاک و چونی . پاشا روزی کرده «مام چه تو ی
ها و ته مهنی

- ها مام چ خیره؟

- ساغ و سرمه تی پاشامان

- ده بیل ی ، بلی

- پاشام خوشی عبداللهای برزات چاوی له پاشایه تی تو یه !!

ئینجا پاشا بانگی سه رکاره کی ی خوی کرد .

- هو فرعو

- به لی پاشا

- بر بویه عبداللهای برزا بلی هه تا دیوه خانی بیت .

فرعو رویشان هاته وه ، گه ورم عبداللهای ده لی ئیشم هه یه !

- بر بلی عبداللهای بگاته ئیده .

فرعو گه راوه ، گه ورم ده لی میوانم هه یه !!

- پاشا ده لی بر بویه عبداللهای بینه . .

عبدللا ده هینن

پاشا ده لی . . بویه عبداللهای چاوت له پاشایه تی منه؟

له ئه نجام دا له نیوان هه واله کانی عبداللهای ئه حمده پاشا

بوو به شپزیکه ی چل سواریان لی کوژران .

ئینجا عبداللهای به خوی و دووسه د که س به ره و ناوچه ی

«کیکان و ملان» که و ته ری . . تا گه یشته پاوانی عبداللهای

ئاغای کیکان و ملان .

عبدللا ئاغب سه رکاره که ی «ته مر» ده لی . .

- بر بویانه ئه و مالانه کین

که ته مر ده چی و ده بینی ده زانی که ئه وانسه مشهخت ولی

قهوماون ، بویه له سه زمانی ئاغای بی یان ده لی :

- بفرمونه دیوه خان ، ئیوه میوانی عبداللهای ئاغب .

له وی مانه وه تا سال سواروه ئینجا عبداللهای به عبداللهای بوتانی

ووت : «بارکه ن به چ ریگایه ک هانتن به وریگا بر و نه وه»

عبدللا ئاغای سی سه د سوار یه که ته من و یه که به رگ و

یه که چه ک و یه که جو ره و ولاخ ئاماده کردو له گه لیان که و ته ری .

که گه یشتنه په ره ی بوتان ، عبداللهای ئاغا به ره و دیوه خانی

ئه حمده پاشا رویشان پاشاش له ماله وه به ره و دیوه خان هات ،

به م جو ره تاسی شه و سی روزه ته و او بوو ئینجا عبداللهای ئاغا به

ئه حمده پاشای ووت :

- پاشا ئه وه سی روزه ته و او بوو له منت نه پرس ی؟

پاشا به زه رده خه نه یه وه گو تی :

- حه لالی خوم بو خوم ئه وی تر هه مووی بو تو !!

بیژه چیته گه ره که؟

ووتی :- بالنده یه کی خوشکوک هاته وولاتی منبه راستی لاو

چاک و مهند بوو ئه و بالنده م گرت و له ناو قه فه سم ناو دان و ئاوم

دایی و پرس یار به پرس یار بوم بروون بویه ، که ئه و بالنده بالنده ی

پاشایا وله وولاتی من هه لنیشتبوو ، منیش ئه و ئه مانیه ته م بو ت

هینا وه ته وه . .

- خوزگه ئه وه نه بویه به لام چاره م نه ما ئه و لیم بووری

- پاشا ووتی چی ترت ده وی ئه مرکه .

- دیوه خانی خوت و مه سه رفی سالیکی دیوه خان ، چونکه

عبدللا ی برزات مه هاجره هیچی نه !

عبدللا به گیان هینا و عبداللهای ئاغا بی ی ووت : مامهت

لیت خوشبو ، پاشایه تی بوتانی ده قه به ر کردی ، به لام به

مه رجیک .

- مه رجت له سه ر سه رم

- هه موور بویک ، سی جار ده ستی مامی خوت ماچ نه که ی

هه ردوو چاوت ده ردینم .

- ملم که چه .

- ده بفرمه دانیشه

ئینجا عهبدللا ئاغاش له باخهلی خوی پینج سه د زبیری
دهر هیناو دایه عهبدللا به گی بوتان.

پاش ماوهیهك، ئهحمه د پاشا فرمانی خودای به جی هیناو
له گورستانی بوتانیان سپارد. پاش چهند سالیکیش عهبدللا
به گیش مردو لاشه ی ئه ویش به گورستان بوتان سپردرا.

ئهحمه د کوری عهبدللا پاشا که باوکی به ناوی ئهحمه د
پاشای مامه ی کرد بو له شوینی دانیش و سه رپه رستی
بوتانی کرد.

له کاتی فرمان ره وای ئه و «ئهحمه د پاشا» عوسمانیه کان
هیرشیان کرده سه ر بوتان وشه ر له نیوانیان به ر پابوو، ئه وشه ربه
نزیکه ی شه ش سالی خه یاندا پاشان ئهحمه د پاشا بریاری دا
خوی بداته ده ست سولتان بو ئه وه ی میلله ته که ی له و
چه رمه سه ری به ده رباز بکات، بریاری دا بیته قوچی قوریان
میلله ته که ی، بویه له تاریکه شه و نیکی زستان به هیمنی له
بوتان ده رچوو به ره و «ئهسته مبول» که وته ری . . تا گه بیسته
دیوه خانی سولتان عبدالحمید «۲۲»

ئینجا سولتان «بانگی حیجابه که ی کردو له سه ره خوپی ی
ووت ئه وه به ره ژ ووری به ندیخانه به لام ده مه وی وه کو
«گیسک» ی هه یاس لی بکه ن! نه شیش بسوتی نه که باب» به و
جو ره ئهحمه د پاشا چهند سالیکی له ژ ووره کانی به ندیخانه ی
ئهسته مبول به سه ر برد له و ماوه یه دغ کچی سولتان هه موو
رؤزیک له په نجه ره یه کی کوشکی سولتان که ده پروانیه هه وش
به ندیخانه له دووره وه سوزی دلی به ته ماشا کردنی ئه وشوره
سواره ساریژ ده کردو به ته وای ناگری عیشق لییدا!

رؤز نیکیان کچی سولتان بانگی جه ندرمه که ی پاسه وان
ده کاو ده لی :-

- ئه و به نده ناوی چی به ؟

- گه وره م ئه وه ئهحمه د پاشای بوتانه

به نده ی بیته لام!

که ئهحمه د پاشا ئه به نه لای کچی سولتان، کچی سولتان
به ی ئه لی: ئه وه ماوه ی چهند ساله، عیشقت بوته تیری
پینگاوم، بفرمه خوت له گه رماوه پاک بکه ره وه ئه وه ش ده سه ته
جلیک، زووکه تا بروین!

له وای پشودان و خواردن کچه که هانی دا که هه لیگری و
برون.

به لام ئهحمه د پاشا ئه م کاره ناکه.

پاشان سولتان کچی خوی «ره مزیه خان» ده دا به ئهحمه د
پاشاو ئاهه ننگ ساز ده کا.

له پاش چهند مانکیک، له و کاته ی ئهحمه د پاشا ده چپته
سه ربانی کوشکی سولتان، غه ربی بوتان جه رگی کون کون
ده کان هوش خوی ده چی!

له و کاته ی پاشا به رده بیته وه «سوزان» ی کاره که ره بیینی و
را ده کاته ژ ووری «ره مزیه» خان و هه واله که ی پی را ده گه بینی .
ره مزیه خان به ئهحمه د پاشا ئه لی:

- پاشا ئه وه چپته؟

- ره مزیه خان ناگری بوتان وا له ناو جه رگمه .

- ئه لحه مدللا هه ر ئیستا برو دیوه خانی سولتان دا وای
گه رانه وه ی لی بکه .

سولتان بریاری ده دا که به پاشایه تی بوتان بگه ریته وه

ئهحمه د پاشاش ده ستی کرده وه سه ر په رشت کردنی بوتان و
دروست کردنی قوتا بخانه و وجه خانه و نه خوشخانه، هه روه ها
کوشکیکی جوان و بلندی بوره مزیه خان له ناو روباری جزیره
له شیوه ی سی گوشه یی له مه ترسی شه پولی ئاو، دروست کردو
به ناوی «بورجی به له ک» ده نگی دایه وه .

به لام چهند سانیکی بوتان ئهحمه د پاشاین کوشت
ویستیان ره مزیه خانیش له به کیکیان ماره بکه ن، له و کاته
ره مزیه خان له تازاری مندا ل بوونیدا بوو به لام زرنگی ره مزیه
خان و مامانه که ی، وایانی لی کردن ئه و کاره ناپه سنده یان
سه رنه گری خانم له سه ر بورجی به له ک خوی ها ویشته ناو

... زه كوه له پاش نه و قسانه ی کرد «له پاش به ژن و بالای
حممه پاشای بۆتان دنیایی روونم لى حهرام بى» .

مما كهش توانى كۆرپه كه له بورجى به لك ده ر باز بكه و
بته ديوه خانى سولتان له نهسته مبول .

يشان مامانه كه رووداوه كهى بۆ سولتان ده گيرته وه ده لى
تعم كۆرپه يه كۆرى رمزيه خانى كچى تويه»

ناوى كۆرپه كه ده نين «نه حممه پاشای دووهم» هه ندليك
حريش بانگى ده كه ن «بى ناو» .

نه حممه پاشای دووهم گه و ره ده بى و روژ يكيان مامانه كه
رووداوه كهى بۆ ده گيرته وه .

نه حممه پاشای دووهم بريار ده دا بگه رته وه جزيرى له گه ل
هينزيكى سپا و مامانه كه به ره و بۆتان ده كه ونه رى خه لكى

و چه كه به ره و پيريان هاتن و پاشاش ده نگى دان و گوتى :
هه لكى بۆتان بريارى سولتانى نهسته مبول نه وه يه هه ر

كه سينك نه حممه پاشای كۆرى عه بدللا پاشای برازای نه حممه
پشای گه و ره بDATE ده ست ده بيته فه رمانده و پله ي ميرايه تى بى

ده درى» .
به كيم ديتنه پيشه وه ده لى «جه نابى قوماندار، نه و نه حممه ده ي
توبوى هاتووى، نزيكه بيست ساله تو ياندم» .

- ناوت چى يه ؟
- خزمه تكارت زير و

- هه ر به ته نيا كوشتت ؟
- نه خير قوربان، ئيمه دوازه كه سين !

- زور باشه
نه حممه پاشای دووهم هه ر دوازه كه سان ده هينى و
رووداوه كه ، بو خه لكه كه ده گيرته وه ده لى نه من كۆرى

نه حممه پاشا و ره رمزيه خانم .
ئينجا هه ر دوازه كه سان ده گوژى و به خوى ده بيته ميرى

بۆتان . . « ۲۳ » .
زیده له سه ر وان ئاوروتى ديتنا مه خويا كر ل سه ر به لافه

كرنا چيروك و بابته و سترانين ديروكى ههك ئاورى مه هه نه
ل سه ر چيروكا «بورجا به لكه» بى كو هيزا نه سعه د عه دو به لافه
كرى، نه وژى نه فن :-

يه كه م :- دتيكستى ده خويا دبه كو بوويه رنى فى چيروكى
فه دگه ره چاخى سولتانى ئوسمانلى «عبدالمجيد» نه گه ر نه م

ئاقر يه كى ل ديروكا ئوسمانلىا فه دن، دبينن : كودو سولتان
ب فى نافتى هه بوونه ، سولتانى يه كان ب نافتى «عبدالمجيد

كۆرى محمود»ه، دسالا ۱۸۳۹ - ۱۸۶۱ ئان ده حوكم دارى
كرى يه ، چاخ و ده مى وى ده ده وله تا ئوسمانلى كارى ب سه ر

ميرنشينا كوردا يا داوى زال بيه و نه هيله .
سولتانى دووهم ب نافتى «عبدالمجيد كۆرى عبدالعزيز»ه

دسالا ۱۹۲۲ ئان ده ، حوكم دارى ب ده ست خست و تيته
ژمارتن كو سولتانى داوى يا ده وله تا ئوسمانلى ، پشتى وى

«كمال اتاتورك» كومارا تركيا «۱۹۲۳/۱۰/۲۹» ده ده يناندى
كو د ديروك و خوه ندنا چيروكا نه سعه د عه دو به لافه كرى هه ر

ووسا ژى چيروكا مه به ره هه ف كرى ديار دبه كونه مومكنه
بوويه رى چيروكى فه گه ره چاخى هه ردو و سولتان .

ئو خوه نده فان دكارى بگه يژه فى يه كى ب سانا هى ده ما
هه ر دوو تيكستاب خوه ندى ، ژ به ر كو ده ر دوو تيكستاده

نافى به درخانيه كى تيدا ديار نابه ، يان ژى ئيشاره ت ژيرا نا بى
كرن ، هه ر ووسا چكو ميرنشينا بۆتان دچاخى سولتان

«عبدالمجيد» بى يه كان به شو ره ش گه ر بووزب سه ركاريا
نه مير «بدرخان بك» داوى سالا ۱۸۴۸ ب درسى هاته

هه ر فاندن ونه مان ، ئوب هه ر فاندن ونه مانا فى ميرنشيني بى
مالين به درخانيا هاتن مشه خت كرن ، بزاقين مير يه زدين شير

دسالين «۱۸۵۳ - ۱۸۵۶» ئان ده ، هه ر ووسا ژى ميران
عثمان و مدحت و امين وه نين دن ژى نكار بوون ميرنشيني بى

فه گه رينن ، نه گه ر چيروك دچاخى يه ك ژوان هه ردو و سولتان
با ، دفيا نافتى به درخانيه كى تيدا خويا بيا .

بى كو نه ز دبينم پشتى ليگه رين و پشافتنا ديروكى ، كو
...

بووبه رنی چیرۆکا «بورجا بهلهك» فه دگه ره رۆژین بلندو پوهنی دژیانا مبرنشینیا یا بۆتان ده، چنی دبه كو فه گه ره چاخ و ده می هه ر دوو شاعری مه زن جزیری و خانی ئو دیرۆكفانی قه درگران شه رف خانی بدلیسی، ژ به ر كو دچاخ و ده می وان ده میرنشینیا بۆتان ب پیشكه تن و مه زنا هیا خوه فه شه وق فه ددا. نه فه ژ ی ئانكو ته ف پیشكه تن و مه زنا هیه ب سانا هیا دنقیسارین گه لیریا جزیری و خانی و شه رف خان ده خویا دبه، تیدا سه ربلندی وشه هتازی بی ب گه لی خوه خویا دکن و دقین كو میرنشینین كوردا بین به ك و ئاریشه و نه خوه شی بی دنیف به را خوه دو نه هیلن. زیسه ژفی یه كنی هه ر دوو شاعر جزیری و خانی په سنا میرین بۆتان ددن و ب ئه شكه را هیرش دکن سه ر دهوله تا ئوسمانلی و فرسا دژمنی گه لی كوردو كوردستانی:

چاخنی میرنشینین كوردا، دكه تن وه زا بوون و سه رنشیفیا دهوله تا ئوسمانلی ب هیزوب پیش دكه ت، چاوا دنیفی دووی ژسه د سالیسا شازدی و نیقا یه كنی ژسه د سالیسا هه فدی ده لوكا له شكه ریا وان دهوله تا وه زا و كیم وه ش بوو دكتور أحمد السعید سلیمان زانیاری دیرۆكا تركی دبیره: دهوله تا ئوسمانلی درۆژین قانونی ده، حسن ب ئاریشه و نه خوه شیا كر، نه و بووله پ هلانین و خوه نشان دانا نه نكشاریا و ژوران بازیا كارب دهستان ژبووب ده ست خستنا حوكم داری بی ده ست پی كر، چه ند خوازتین سه ر خوه بوونی ژ ی په یدا بوون و به رگه ریا هیزی مه سیحیا دبولقان ده ل سه روان هه می ب ترس تریوو.^(۲۴) هه ر ووسا سولتانین ئالی ئوسمان ئیدی سه ركیشیا وان هیرشین له شكه ری نه دكرن وه كه به ری، ئویا ژهه موو پتر كو دهوله تا ئوسمانلی به رب بی بوون و سه رنشیفی بی دبر نه وشه رنی سی سالی بوو دسالین (۱۶۱۸ - ۱۶۴۸) ئان ده، دگه ل دهوله تین ئوروی بی پستی سالا (۱۶۵۶) دهوله تا ئوسمانلی خوه ب هیز كروو كاری سه ركیشیا كارو كریاری دهوله تی بهی ژیر دهستی وه زیران ژكو رین مالباتا كو پرلویا نه لبانی. هه ر ووسا ژ ی

نافین محمد، عه بدال، نه حمه د، ئولداش، عبدا لله. بی كو دچیرۆكی دا هاتنه ژیده ره ك دنه ژئاویری مه را.

دیرۆك دبیره: حیره كی بۆتان ب ناخی (ئولداش، ئولان) به گ حوكم داری یا جزیری كری به، بستی نه و غه درا سه فه وی ب میر (عه لی) كری، داوی ئولان به گ ژ ی ب نه چاری ژ جزیری په فی به، پستی زانی كو میر عه لی دزیندانا سه فه وی یاده په فی به.

دیسا دیرۆك دبیره كو میره كنی بۆتان دچاخنی سولتان سلیمان قانونی ده (۱۵۲۰ - ۱۵۶۶) سه ر كیشیا كو مه كا له شكه ر كر حه یا گه ا فینا. ئو دبیره میره كنی دن ب ناخی میر محمد هات كوشتن، ددورا كورنی وی بی بچووك هه ر ب ناخی وی هات بووب ناف كرن یان ژ ی میر محمدی بچووك، حوكم داری ب ده ست خست و دسالا (۱۸۵۳) چوو به به ره حما خودی. هه ر ووسا دیرۆك دبیره كو پستی مرنا ناصر) به گ) كورنی وی (خان نه بدال) فیا ل شونا باخی خوه روونه، لی دئه سه مبولی ده هات كوشتن. پستی سالا ۱۵۸۳ (عثمان پاشا) بی كو دبیرنی (الوزیر الأعظم) میرنشینیا جزیری دا ده ست (میر محمد) كورنی (خان نه بدال)، لی دچاخنی (صدر الأعظم) - (سنان پاشا) ده، هات رها كرن و ب دوور خستن بو روملی،^(۲۵) ل ورمه حه یا داوی یا ژیا نا خوه. نه و ژ ی ژ به ر خوازتا هه قبه ری وی بوو د حوكم داری بی (میر عه زین) بی كو ب هه موو هیزا خوه فیا (خان نه بدال) بی دونده بمینه.

سه با نه خوه شی و ئاریشه كو دجزیری دی ده ست پی كر، كار ب ده ست و سولتانلی ئوسمانلی ل دوو (میر محمد) شاند كوزوو فه گه ره (نه ستانی)، وی چاخنی میر محمد (بوسنی) یه ك ژنه ستانین نیزیك ژگرتا بلقان دا بوو، پستی ژفرینا میر محمد نه ستانی ول سه ر خوازتا ئیبراهیم پاشایی وه زیری كو فه رمان دا میرنی دیار بكره هه می میرین كوردستانی كو ئالیكاریا میر محمد بكن فه گه ره جزیری. میر محمد زفری جزیری، لی ژ به ر ئاریشه و نه خوه شین كو براین میر محمد پی رابوون، ناچار میر محمد میراتی هیلا و ژ جزیری ده ركه ت. هنکی دهوله تا ئوسمانلی میراتی خسته دهستی برانی میر محمد، شه رف خان نه بدال.

دشهره نامی ده هاتی یه، کوپشتی میر محمد ژجیزی
 نیکت همپاری دگله لهشکهری نوسمانلیا کر، دگله وی هیرشا
 هته کرن بوسه رکلهها (ناکری) یهک زکلههین وهلاتی مهجهری بی
 تعفر - وی چاخنی میر محمد دگله ناکول تهک سولتان دمهشیا بو
 سه رکلهها (ناکری). بی گومان هیرش سه رکته. پستی وی دیوانا
 سین (محمد خان سیهم) کوری سولتان (مرادی سیهم)،
 - یرد کو میر محمد بی خهلات کرن، نهوخهلات کرن ژی نهو
 - یو کو فگه رهویه میر ل سه جزیرا بوتان. لی وی نهف خهلات
 صیرو نه کرو جزیری ما دژیره دستی برای وی میر شهرف
 ح - تمدان بی کوهف دم وهف چاخنی وی شهرف خاننی
 - سی دایاشا وی ددهو دبیژه کوزه لامه کی زیرهک و ژیرو چه لنگ
 - یو ب میزانی و گه رناسی ناف دار بوو، وی گه لهک کاری کریارو
 حیمتین باش ژی کره. (۲۶)

تف بوویه رین بووری کومه خوبا کرن، گه لهک ژبوویه ری
 جیوک بورجا به لهک نیزیکه.

دنگ و باسی میرنشینا بوتان ژسالا - ۱۹۵۶ - نان ده،
 - شون ده نایی زانین حه یانی سالا - ۱۸۱۲ - وسه ژنوو
 - ب دژواری تی زانین، ناکو پستی به درخان به گه حوکم داری
 - دست خست. ل فردی بیژم کونه پیدفی یه هدی ناف
 - ست و درستی بین دچیروکی ده، ژبه کونه بوونا هتهک ناقا
 دچیروکی ده نه نهو کونهم بیژن نه فراندنا چیروکی دچاخنی وان دا
 - یو یه بان ژی هه رینه دکوکا خوهده، شاعری مهزن (جزیری)
 دکل میر (عماد الدین) ب شعر دپه یقه ناکو بیژم به ریکانا
 هیرنشانی بی دنیف به راهه لای جزیری ده. عماد الدین هه یه. هه
 ووب شاعرو فیهله سو فی مهزن ونه مر (نه حه دی خاننی) په سنی
 (میر زیدین) دشعری خوهده ده، ئودداستانا مه سی ئالان ده.
 - می (میر نه زین) کوری (میر تاجیدین) هاتی یه. نه گه رنهم
 - دیروکا میرنشینا بوتان و میرین بوتان به رن، دبین کونه و ناقین
 مه گوتی تیدا نینه. چی دبه ژی کونه و ناقین هان، ناسناق
 (به رناق) بن ژناقنی راستی را هاتی ده پینانندن ژبو مه زناهی
 وریژگرتن ل وان بی کرن مینا خه لیفین عه باسیا.

دووم :- دچیروکی ده هاتی یه کو میرنی بوتان بورجا به لهک
 ل سه ر ناقا دجله ژژنا خوه که چا سولتانی نوسمانلی را ناقا کری یه،
 لی نهف قه سرگه لهک ژچاخنی سولتانی نوسمانلی عبدالمجیدی
 یه کان و دووم که فن تره ماموستا (عبدالله یاشن) دکتیا خوهده
 ب ناقی (Cizre) یانی (جزیره) یا کوسالا (۱۹۸۳) چاپ کری یه ئو
 دروپه لا (۳۴) نان ده ل سه کلا جزیری و بورجا به لهک
 نفیسی یه و دبیژی «که لا جزیری دزه ماننی (گوتو - گوتی) ده هاتی یه
 ناقا کرن و ژوه ماننی ناسوریان ده و حه یا نه ژی مایه». (۲۷)

ریشه به ریا ناساری ترکی ژی وهها باوه ر دکن و دبیژن کوناقا کرنا
 که لهی قه دگه ره چاخنی (عماد الدین الزنکی) یان یهک ژکور و نه فین
 وی بی کو حوکم داری ل جزیری کری یه، دسه د سالی دوزده می
 زاینی ده، نهو ژی ژبه کوهنهک نفیسا عه ره بی ب خه تی کوفی
 ل سه دیواری شورمی و که لهی ده هه یه. (۲۸)

لی سه یدایی هیرا و بها گران (عبدالقیب یوسف) وهها باوه
 دکه کودیروکا ناقا کرنا که لهی و دیروکا ناقا کرنا بورجا به لهک نه
 یه کن، ناکوهه ر دوو دچاخ و ده مه کی ده نه هاتنه ناقا کرن. ژبه ر کو
 ناقا کرن ب به رین (که فرین) رهش و سبی به لاق بوول بازاری
 (دیار به کری) دسه د سالی سازدی (۱۶) زاینی ده، مینا مزگه فنا
 به هرام پاشا، مزگه فنا فاتح پاشا، مزگه فنا علی پاشا، مزگه فنا
 نه سکه نده ر پاشا و منارا مزگه فنا شیخ مه ته ر نه وال سه ر چار ستونایه
 مناره یه کی یه که مه دته خلیتا خوهده دسالا (۱۵۳۰) ز - ده هاتی یه
 ئافاکرن. (۲۹) هه ر چاوا به، ناقی بورجا به لهک پتر ژچاره کی
 دداستانا مه می ئالاناده هاتی یه، کودیژه یهک ژگرنگترین قه سرنی
 میرین بوتانه ده ما دبیژی :-

نه می ئیشهف هه رن بازاری جزیرا بوتانه،
 زینی چیکن تابوتا شاهی په ریا نه،
 بدنه سه ر پین چهند حه بان ژوانه
 دده رخن ژبرجا به لهک، قه سرا میرانه
 ل خوه خسنن په رو بازکانه
 ئیشهف، وهختی عه شایی،
 گوتنا مه گوتنا ژاناه (۳۰)

هەر ووسا دتیگسته کادن ده ژداستانا مه مهی ئالان کو
دهنگیژه کورد دسیورینه نافی بورجا بهلهک هاتی به دبیره :-

خودی بینی مالا هرسی قیزی پیرانه ،
ل خوه کرن پوستی کووان
فریان دکشین قاتی عه سمینی هفتانه ،
شه فال مه قامی نیفی شه فی ،
خوه بهردان سهر بازارنی جزیرا بوتانه
که تن ده فی قه سرا رهنگین
بورجا بهلهک واری حوتانه ،
چوونه قامی دلبره ره بن ، زینا زیدانه ،^(۳۱)

هەر ووسا دسترانه کادن ده یادیروکی ب نافی «بورجا بهلهک» ده
هاتی به کوئهف قه سیری کوگهلهک چیرۆک و داستان ل ددۆر هاتنه
ئهفراندن ، دگهلهک ده سینیکا دهیناندنا میرنشینیا بوتان ده هاتی به ئاڤا
کرن ، کو دبیره :-

وهختی ئه ساسی بورجا بهلهک ههر ددانی
هوستا کاران بهر دبری شاگردا بهر دبرن بانی
میر شه مدین ب سنی دهنگا بانگ دکر هوستا کاران
مالاوه ب خاننی خودی بی
هنگ سهرنی ورو ئه ساسی بورجا بهلهک
قازان و قازان باشیا داینه راسهرنی وی شه تیانی
ئه فجا مالاوه به خاننی خودی بی سهرنی بورجا بهلهک
قازان و قازان باشیا دانن سه قلانی
مه ما ههی سهرنی وی شه تیانی .^(۳۲)

یا ژه ژی گوئتی به ، کو شاعری مهزن و نه مر (ئه حمه دی
خاننی) وه سفا قه سیری میرنی بوتان دده و دبیره «قه سرا کوژ دورقه
دهات دیتن وه که برجه کا بلندو مهزن ، تودبیری قهی ئایه ته که
ژنایاتین هونه ری و فلیتی بی . ئوگهلهک (توحفی) که س نه دیتی و
ئه نیکه و ئه جیب ، دگهلهک گه وه ری گران بها تیده هه بووه .^(۳۳)
سینه م : دفی بیژم کو دچیرۆکی ده گهلهک گوئن و تیگه هشتن و
تشتی نووی نه ناس و نه زان دوی چاخ و ده می ده ، کرنه تیدا ، بی
شک ژی ئه و پهیف و گوئن ئه گهر چیرۆک زان ژی وه ها گوته ، لی

ئهوب خوه نوو هاتنه ساز کرن و کرنه دچیرۆکی ده ، ژوان په یهان
مینا . . . «سیگار دابهش» ، «سیگار لیک تی ده کا» ، «چینی نوی» ،
«کونه پرستیان» ، «نه رما فره وایه کی دیموکراتیا» ، «بژی بوتان» ،
«بژی مللهت» ، «بژی ناشتی» ، «بژی پاشا» ، «بژی دایکی
گه وره» ، «بژی دایکی بچپووک» ، «بژی . . . بژی . . . بژی» ،
«مردن بۆدۆر منانی خاک و میللهت» ، «سهر به خوینی بو هه مووزور
لی کراوان» ، «چه پله لیدان» ، «ئه من کوری باوکسی خوم
نیم» . . . هتد .

هەر ووسا ئه سعه دعه دۆداوی ب چیرۆکی ئانی به ب چه ند
ملکین شعری کوچ هه قبه ندی دگهلهک چیرۆکی ده نینه ، بگره حه یا
دگهلهک مژادو ناهه رۆکا چیرۆکی ژی نامه شه . لی ب ئاوارای ، ئه ف
بهک نفیساندی به چکو دینی پیدفی و به مغا ژ چیرۆکی را .

دژفا بوو کاک ئه سعه دعه دۆفی به کی نه کی ، ئانکو دفا بوو قان
زیده کرن و تالیقاتا وه که پیشکۆتنه کارند و سه په هی ژ چیرۆکی را
نفیساندبا ، چیرۆکا دیرۆکی دفی وهک چاوا چیرۆک بیژ دبیره بی
نفیساندن ، راستی نه دووره ، ئه گهر ئه م بیژن ئه سعه دعه دۆ ، جار
دن سهر ژنو و چیرۆک ب ریازو ئاوا یا خوه نفیساندنه ، پشتی
گوهداری لی کری به ژده فی چیرۆک بیژی ، تیدا ژی گه لهک گوئن و
تشتی نوو کری به تیدا ، ئه و وه ها باوه ر دکه کو ب فی به کی خزمه ت
که له پورا مللی و خوه نده فانا دکه . ل فرده قا چیرۆکا کوئه م به لاقه
دکن گه لهک ژده قا چیرۆکا ئه سعه دعه دۆ نه دووره ، من ب خوه ژی
ئه ف ده ق ژزار ده فی خودی ژنی رازی (که له شن هندی) ل سالا -
۱۹۸۴ - نفیساندنه ، کوئهوب خوه ژکوچه ری حیرانه و ژ یانا خوه
دجزیرا بوتان ل ترکیا و سوریا و عیراقی ده ده باز کری به ، خودی ژنی
رازی ل ده قهرا به رده رهش (عشائر السبعة) سهر ب قهزا ئاکرنی سالا
۱۹۸۶ چوو به بهر ره حما خودی پشتی پتر ژ (۸۰) سالان ژ یای .
مخابن دگهلهک مرنا وی گه لهک چیرۆک و سترانین دیرۆکی هاتن بن
ئاخ کرن .

لی بهری ئه ز چیرۆکی بدم بهر چاف ، دبینم کو پیدفی به ههک
ئاوارا ل سهر گوئتا خوه زیده کم .
چیرۆک بیژنی مه دبیره کو میره کی بوتان ب نافی (ئولداش بهگ)
پشتی چه ند سالا کو دگهلهک ژنا خوه نه میر بوو ، سه بنا فی شهرم و

ھسرى نكار بول جيزيرى بيمينه، رابوو جيزير هيللاوده ركهت .
ب نعر ديسم كوئغه نه نه گهره ميرميراني ووه لاني خواه (جيزيرا
ج -) هيله، يى دچير وكي ده خويا دبه كوئوى جيزير هيلابه
سجىرى ژوبوب جى نائينا خوازتا سولتاني ئوسمانلى، هەر ووسا
س - نرئشه و نه خواهه شين كوالين ترك بين نيزيك جيزيرا بوتان
ج - دگل مالباتا بوتانپاده .

نئنى چيروك بيز ديزه ل سهر ده في مير يى كو خه ريبيا ووه لاني
حيه دكه و نه حلى و نه خواهه شى ياب دور كه تنى ژوه لاني خواه ديار
- تموز خودى دخواري كوفه گهره سهر رهوش و پهر گالا به رى گوتنا مه
- هير دكه .

جيروك بيز في ستراني ل سهر ستراني ل سهر ده في مير ديزه :- هوز
ميرو . . . . . هوميرو . . . . . هوميرو

نرئى ب ديارى نه سته مبول خونكارى ئيسلامى كه تم، ههمى
- من قهسرى سبه نه،

نر به رى خواه ددمى ئيسكه لى به حرنى، كه لهك و قايق و گه مينه،
ئيساني سه قلاتنى ماما شت ياني بوتان، ب كه لهك و ب مكره ب و
- گه مينه،

نر به خستى وه و خودى مه، كه س دلى مه نه هيلن، نه
خه لا بين، نه م ژى ژوه لاني خواه ب هيقينه، وهره مه ده . . .
مه ده . . . مه ده . . . ناخ مه ده هه لولو .

*****

هوميرو . . . . . هوميرو . . . . . هوميرو

نرئى ب ديارى نه سته مبول خونكارى ئيسلامى كه تم، ههمى
ن من قهسرى زهرن،

نر به رى خواه ددمى ئيسكه لى به حرنى، كه لهك و قايق و گه مى وى
ن سهرن،

گه لى خواه جهيسا، هون قه درى مه بگرن، دلى مه نه شكين، نه
ژى ژوه لاني خواه قه درن،

وهره مه ده . . . مه ده . . . ناخ مه ده هه لولو .^(۳۴)

*****

ژفى ستراني ده خويا دبه كوميرى بوتان هاتى به ب دورور كرن
دگل چه ند زه لاما بو يهك ژوان جهى ژير ده ستنى ئوسمانليا

يى ئورويى (روملى)، ئوده و له تا ئوسمانلى ژى گه لهك جارا
هه ست و بيسرا وى يا دينى و ئول په رستى هه ژاندى به ژبو
سهر كوت كرن و فه مراندا سهر هلدان و خواه نيشاندا نا
ل جهى كوژنى هاتبووب دورور كرن . ده و له تا ئوسمانلى
گه لهك جارا هه ست و بيسرا دينى و ئول په رستيا كوردا ده ه ژاندى
دل فائاند ژبونا ليدانا ملله تين دن يى نه موسلمان و جازنا ژى
موسلمان ژى .

يان ژى مير ژبو كو با و په ريسا سولتان يى هه به، دفا بوو
خزمه ته كى ژده و له تا ئوسمانلى را پشكيش كه، له و را دگل
چه كدارين خواه هه مپاريا شه رين ده و له تا ئوسمانلى دكر
ل ئوروياني . ژينده رين ديسروكى ديزه كوميره كى بوتان
هه مپاريا شه رنى ئوسمانليا دگل (نه مسا) ده كرى به و سه ركيشيا
كومه كا له شكه رنى زيرهك و په هله وان كرى به حه با گه ايه
(فينيا) دچاخى سولتان سليمانى قانونى (۱۵۲۰ -
۱۵۶۶).^(۳۵)

ههر ووسا (محمد به گ) سالا - ۱۵۹۶ - پشكدارى دقه كرنا
كه لها (ئاكرى) كرى به كويه كه ژكه له ين ووه لاني (بيج سى) يى كو
پاشاين ئوروياني نكار بوون فه گه رين ژير ده ستنى خواه، له و را ژى
سولتان خه لات و ديارى يى گران بهال سه ز ميروزه لامين وى
پارقه كرن، دياره كوميروزه لامين وى قه هره مانه كه مهن دوى
شه رى ده ل دار خستنه، له و را سولتان محمد به گ خه لات كر كو
فه گه ره و بيه ميرل سهر جيزيرا بوتان، زقرينا محمد به گى بو جيزيرى
ياني شه رول هه ف رابوون و نه خواهه شى دگل ميرى ل جيزيرى،
له و زرا محمد به گ ميرى جيزيرى كوشت و ب خواه بوومير
ل جيزيرى، - نه ف محمد به گ چى دبه كو ئولداش به گ به -

نه ف راستى يى هان دگوتنه كا مللى ده ب هيز دبه كو ديزه : (مير
محمد) كويه كه ژميرانين بوتان، پسمانى وى (محمد به گ) ژى
سل بوويه و دشه فه كى ده مير محمد دا به بهر خه نجه را ول سهر بورجا
به لهك دا هاقيتى به نافي نافي دا ئاف دبه ر خواهه دا يى و ژى خلاس
بى، نهك روزه كوميرى يى ژى بستينى، نه و جهى كومير محمد
تيدا هاقيتى به نافي حه يا نها ديزنى گيرا (گه را) مير محمد . به لى
نافى نه و نه برى به و ب سهر ئاف كه تنى به ب بريندارى و بى هشى،

سوبي يان هرب شف كهلهك فانهك يان ژى زه لاسه كنى دن
كه لاخى وى دنى يوناس كرى به، ب نه پنى برى به جه مەتا وى
ل كه لها (فنگ)ى، كودكه فى راژ ورى جزيرى ب قوناخاسى
سه عەتان، مەتا وى ژى ژنه كا گه لهك زيرهك وزانا بووه، مىرا كه لها
(فنگ)ى بووه، ل فنگ و دەورو پشتى وى فرمان دارى دكر. (٣٦)
ئىدى ملهت ژى ژفى يه كنى سرگران و پى نه خواهش بوون،
سترانين دل شوات و دل ته زين ل سەر كوشتنا وى ئەفراندن، ئەفه
ژى ل سەر گوتنا چيروك بيز كوڤى سترانى ديبزى :-

جزيرا سەد جحارال من جزيره،
دسەردا بورجا به له كه،
دبن دا ره زكوكنى ميره،
حه يفا من ل وى حه يفى تى،
ئولداش به گنى ده ستى مير محمد گرى دا،
هاڤيتى شه تيانى پيرا.

*****

ديروك نقيسى موسلى (ياسين خيرالله العمري) ناڤى محمد
به گه كنى تبنى كودسالا ١٧٩٣٠ - زمرى به و ديبزى: كوگه لهك
زوردارو ستم كار بوو، خه لكى جزيرى ل هه مبه رى وى رابوون
شەر کرن، لى محمد به گ شيا وان و دڤى شه رى ده سه ركەت،
گه لهك ژوان كوشت، حه يما مفتسى يى جزيرى وژنا وى ژ
كوشت. (٣٧)

سهيدا (عبدالرقيب يوسف) ژى وه ها باوه ر دكه كوئەف محمد
به گه ئەوه يى كوپسمامى خوه مير محمد دا بهر خه نجه راول سەر
بورجا به لهك هاڤيته ناف ناڤى (٣٨) ئەف بوون ناوړى مه ل سه روى
چيروكا كومه ناماده كرى ژ به لافه كرنى را، ئىدى كه ره مكن
چيروكى ب خوه نندن.

سەرى كتيبا ئەليف و بينه

شەكرو نەبات هەردوو ژەندينه

ئەى مېرى من من دى دوو نيچيرفان دتینه

ئيسال حەفت ساله، دوو ماسى ژبنى به حرا

مرن ژتيهنا.

سەرى كتيبا ئەليف و باو ددالن.

شەكرو نەبات هەردوو هەڤالن

ئەى مېرى من، من دى دوو نيچيرفان ل بالن

ئيسال حەفت ساله دوو ماس ژبنى به حرا

ژتيهنا دنالن

***

ب گوتنا ده نگيژ «دوو ماسى ژبنى به حرا مرن ژتيهنا ئانكودو
ماسى ژبنى به حرا ژتيهنا دنالن» يانى نه ميرن، ئانكو ئيسال حەفت
ساله ئولداش به گ نه ميره، ئەف گوتنا هانى ژى ئولداش به گنى
ژ باڤى خوه (مير عەبدللا) به گنى را گوت. ديبزى وى چاخى مير
عەبدللا به گ باڤى ئولداش به گنى گوتن، ئانكو خه بهر وشته غالى
فيهم كر، يانى فيهم كر كو ئولداش به گ ئيسال حەفت ساله
نه ميره، لى ژ بوژنده فيهم كرنا خوه ب جى بكه، رابوو گازى
كوړى خوه ئولداش به گنى كرو گوت :-

- كا گورژمن را بيژه، ئەز باڤى تەمه، حال و ئەحوالى وه چنه؟

- گو: يابو: ما ئەز ج ل تە فەشيرم، خودى ئيسال حەفت ساله ئەز
نه ميرم.

- قەت نا...؟! .

- گو: به لى.

- فيجه عيلاج!

چ كر، ئولداش به گ رابوو ژفه هراده، خورجكا خوه زير
داگرت و خولامى خوه ژى (ره سو) تەف خوه هلداوژ باژارى
جزيرى ده ركەت و به رى خوه دا باژارى ئەسته مبولى... . و يده رى
ئانكول ئەسته مبولى هه كه ساله كنى هه كه دوو... . زه مانه كنى
ويده رى مان، قەسرهك ژخوهره كرنى گرتن و كه تن تيدا.

قەسرا ئولداش به گ تيدا، ئەو و پە موژو قەسرا كه چا پاشايى
ئيسلامى هەردوو مقابلى هەف بوون. هندی حالا ميرين جزيرينه،
به گن، خوړتاني و جميلينيا وان ژكه سى را نه گه هشتى به، هندی
ده لالن، هندی جاحيلن، پانى جاميرا نازيزينه، به گن، پادشاهن
جاميرا، نه هه وه نته نه، جا خوړت و جميلى وه كى ئولداش به گنى
كيم هه بوون.

كه چكى (ئانكوكه چا پاشايى ئيسلامى) ددلى خوه دا هه ز ژى

ب. نومی ناگه ژنی تونه به، که چکی کر... نه کر... نکار بوو
خه: نولداس به گئی، رابوو خوه گهانده خولامی وی (ره من)، گو
ح. و نه حوال نه فنه.

ب. گو و عده بی هه که چی بی نه زنی بیژم میر، به ره ته ژ باقی
نه د خواز بکی، نولداس به گئی نزانن. دبیزن روزه کی
ته نیفا بازاری نهسته مبولی، نه و وره مو پراسا جمیلا کرن.
هون چ که سن؟... هون ترکن یان کوردن؟

هه که گوت نه ز کوردم.

ج. شولی ته هه یه یابوو؟ و ره شول نه که، و ره نه زنی بوتنه
کری، چنه د مه سره فا ته هه می ل سه ر من. نه ف کاری هان،
نومکرنا جمیلا و لکدانا وان هه می ره مو کرن، میر بی نزانن،
یوب وی سوره تی ساله ک نه گه ره دوو نه گه رسی، شهش سهد
سور ژ خوه را په یدا کرن، هه می جمیل و خورت، هه می
کورد، هه سب و جلکی هه می رهش.

دبیزن روزه کی بی شه پری حکومه تا نهسته مبولی دگه ل هه که
ریغارا هه که یه ونانا.

نهسته مبول گه له ک ترسیا... گوچی دبه قهوه تی بین و
نهسته مبولی بستین.

ره مو چو جه م نولداس به گئی، گو میری من هلر پابه سه
خوه، ئیرور ژا ته هات، گو رور ژا چ ره مو؟ نی نه زوته تنی نه
هه می حال خه راب.

گو: رایه، نه زوته نه تنی نه، شولا ته ژنی تونه ره مورابوو،
هه شهش سهد سوار کوم کرن، ده نگ ل سوارا کرو که تن دوو
نولداس به گئی... گهانه ویری، نولداس به گئی گو ده رابه رمو

هه ره یه ک ژقان سوارا فنه ره کی بکه ددهستی ده، فنه رتانی و
هه ره یه ک فنه ره ک دا ددهستی، ئیجار هه میاب هه فیرا فنه ر
داگرتن و مینا گلویا گهش کرن و هیرش به ردهانه دژمن...

دی... دی... دی. هه تاب سه ر دژمن دا که تن و دژمن
شکیناندن، زفرین، له شکه زفری، پرسن کرن، گویا بوی
نه ف می رانی کری به؟ کی کری به، کی نه کری به،

ل نهسته مبولی بی شته غالی، خه به رگها پاشایی ئیسلامی،
گویا بولاوه کی کورد ژمالا میرین جزیری هندی زه لام و ژیرو

چه له نگه، وی نه ف کاره کری به.

پاشا گازی وه زیری خوه کرن و شینورا خوه کرن. گوچ
لایقی وی به نه م پیشکیشی وی بکن؟ پیشکیشی فی جمیلی
چه له نگه بکین:

گوئن، لایقی وی، جامیر زه نگیسه، ده وله تی به، خودان
ملکه، تیره، هه که توژ یا مه بکی یا پاشا که چا خوه پیشکیشی
وی بکه، که چا خوه بدی، گو هرن بیژنی به ره بی، نه ز
که چا خوه بدمی. هات ددهستی وی و که چا وی ژنی قه ببول
کر. رابوو که چا خوه دایی، ژنی مه هر کروه گوهازتن، ما
ل و نده ری فیجه میر محمد و عه بدلا به گئی یان ژنی عه بدال
به گئی هه ردوو برایی هه ف بوون عه بدلا به گئی باقی نولداس
به گئی بوو، میر محمد مامی نولداس به گئی بوو، سه ر
مه زنتای بی، میر محمد برایی خوه عه بدلا به گئی گوشت بوو
ئیدی نه و بوو مه زنی جزیری، یانی میر محمد مه زنی جزیری
بوو.

قسمه تا خودی نولداس به گئی هه که ساله کی هه که دووا ما،
رور ژه کی نولداس به گئی ل سه ری قه سری ده و ونشتی به هو
نیری... هونیری... حسیب کر، که سی هایا وی ژنی
تونه به. گو:

هومیرو... هومیرو... هومیرو.

نه زنی ب دیاری نهسته مبول خونکاری ئیسلامی که تم

هه می ل من قه سری سپی نه

نه ز به ری خوه ددمی ئیسکه لی به حری، که له ک و

قایق و گه مینه.

دیسانی سه قلانی مه ماشه تیانی بوتنا، ب که له ک وب
مه رکه ب وب گه مینه،

نه ز به خستی وه و خودی مه که س دلی مه نه هیلن، نه م
خه رین، نه م ژنی ژوه لاتی خوه ب هیقینه، و ره مه ده د...

مه ده د... مه ده د... ناخ مه ده د هه لولو

***

هومیرو... هومیرو... هومیرو

نه زنی ب دیاری نهسته مبول خونکاری ئیسلامی که تم، هه می

ل من قەسرى زەرن،

ئەز بەرى خوە ددمى ئىسكەلى بەحرى كەلەك وقايق وگەمى
وى ل سەرن،

گەلى خوە جھىسا، هون قەدرى مە بگرن، دلى مە نەشكىن
ئەم ژى ژوولانى خوە قەدەرن.

وەرە مەدەد . . . مەدەد . . . ئاخ مەدەد ھەى لۇلۇ.

***

پېرا ژى خىستىر دباراندن .

ھايا ژنا وى لى ھەبوو، بەرى خوە دايى خىستىر دبارىنە، چو
جەم وژىرا گۆ:

- ھا مېرۆتە چى يە؟

- گۆخەرىبىيا من رابوويە، ئەم ژى پاشانە، ئەم ژى مەزنى
جھى خوەنە، يى ئەشېرى خوەنە، ئەفە چەند سالە ئەم
دەرکەتنە، حال و ئەحوال ئەفەنە، دلى من ژى بوولانى من و
ئەشېرا من دىشەوتە .

- گۆ: ما تە دىنى توفەگەرى جھى خوە؟

- گۆ: ئەرنى وەلەھ .

- گۆ: باشە ئەزى بېژم باقى خوە، كا چ دېژە، چ ئەمرى وى
ھە يە .

كەچك رابوو چوگۆتە باقى خوە، گۆيابو، گۆھا!

گۆ: حال و ئەحوالى زافايى تە ئەفە يە، دىنى ھەرى جھى
خوە .

ئى گۆ: بلا، بلا ھەرى، بەس بلا موھلەتى بدى من، پانى تو
نە ھەوۋەنتەى، توكەچا پاشايى ئىسلامى، ھەتا من كار
بەستنا تە كرى، من ئەووتە رېكەر. قۆلەك عەسكەر بوئامادە
كر، ل دوو ئولداش بەگى كەتن، قوناخ . . . قوناخ . . .

كاروانى بى، رۆژەكى ھەكە دووا ھەكە سىيا، ھەيا گەھانە
ئالى جىزىرى، ھەكە پىش وى قەھات وگۆتن، حال و
ئەحوال: فە يە، تىشى خەلكى گۆتى، پىشى توچوى مامى تە
باقى تە كوشت وئەووبى مەزنى جىزىرى، ھەى ناگۆبەلى،

مامى خوە گرت، گۆخودى ئەز تە ناكۆژم، بەس ئەزى
دەست و بى بى تە گرى بدم وتە باقىژم ئافى، رابوو ھەردوو

دەست و بى بى وى گرى داو ھاقتە ئافى . جا ب ستران

دېژى

جىزىرا سەد جارا ل من جىزىرە

دسەردا بورجا بەلەكە

دېن دا رەزكوكى مېرە

ھە يفا من ل وى ھە يفى تى

ئولداش بەكى دەستى مېر محمد گرى دا

ھاقتى شە تىانى پېرا

ئەف بوو چىرۆك وگۆتتا مەژى ژزار دەفى «كەلەش ھندى»

ل ساللا ۱۹۸۴ نىساند بوو، چاوا وى دگۆت ئولداش بەگى

بورجا بەلەك ژژنا خوە كەچا پاشايى ئىسلامى را ئافا كرى يە،

لى دىروكا ئافا كرىنا شورھا جىزىرى و كەلھى ھى ژدىروكا ئافا

كرنا بورجا بەلەك كەفنار تروك چاودا دلىگەرىنا مەژى دا

خويا بوو .

ژىدەر و دەھمەن

(۱) - نافى بۆتان تى گۆتن ل سەروى دەفەرى يا كومىناسى

چۆفەكى نە قاسى ھەفن، رويەرا وى دەفەرى دگھىژە (۲۳۰۰)

مىلا چار چۆفەكى، بنا وى ئافا بۆتانە و ھەردوو چۆفى دن ژى ئافا

دجلەو خابورە، ل رازور شىروايەول رازىسزاخويە، رۇئافا تور

عابدېن و رۇخلات ھەكارىيە .

جىزىرا بۆتان ئەقلىمەكا جوگرافى يە، نە كوويەتەك يان ژى

قەزايەك بناقى بۆتان ھە يە، بازارى گرىنگ بۆتان دكەفن سەروان

رۇبارىن تىدا دەمەشن مىنا بازارى جىزە، شرنەخ، سەيرت .

بازارى سەيرتى ژ بازارىن دن مەزترە، ئەگەر چ ئەف بازار دكەفە

دەرھەى ئەقلىما بۆتان ب درىسى، ھەرووسا خەلكى جىزىرا بۆتانى

ژى ژدەھا ئەشېرو ئىلان پىك ھاتى يە گەلەك گەرۆك وزانا

مىقاندارىا جىزىرى كرنە، لى ئەوزانبارىن دەسەد سالىا نۆزدى دە

گۆتتە گەلەك كېمن، چكوحىيا ب نھادە گەلەك تىشتىن ب بەھا

ل سەردىروكا بۆتان ھە يە نەھاتى يە لىگەرىن و پىشافتن ول دوو

چوون ب درىسى بىنەر «دائرة المعارف الاسلامية ج ۴» مژادى

١٨٩٨. سالایه کان، مارت ١٨٩٨.
- هرووسا بنیر: - عبدالفتاح علي يحيى: بوتان والپوتانیون والاغنية الكردية التاريخية، گوفارا کاروان هژمارین ديسا ژبوزیده زانین بنیر: -
- جهليلی جهليل: - كورده كسانی ئيمپراتوريه تي عوسمانی، وهرگه راندنی د. كاوس قفتان، بغداد، ١٩٨٧ ص ٢٠٩ - ٢٥١
- ١١ - ميچور نوئيل: - يادداشته كانی ميچور نوئيل له كوردستان وهرگيرانی، حسين احمد جاف وحسين عثمان، بغداد ١٩٨٤ ص ١٤٦ - ١٥٣ هرووسا بنیر: -
- حسين احمد جاف: - صفحات مشرقة من تاريخ الاسرة البدرخانية مجلة كاروان، العدد ٣، ١٩٨٣ «باللغة العربية»
- ١٢ - كونراد برويسر: - ژندهری بهری ل ص ٤١ - ٤٧
- ١٣ - ههرووسا بنیر: - ژندهری بهدی ص ٤١ - ٤٧
- ١٤ - ههرووسا بنیر: - مههم وزین، چاپکرنا کرنا، گيو موکریانی، ههولیر، ١٩٦٨، ل ١١٠.
- ١٥ - دبارا ژین وژینه نیگار مهلا حسینی باته بی بنیر: - عبدالرقيب يوسف: - ديوانا کرمانجی، النجف الاشرف ١٩٧١ ص ١٣٧ - ١٤٢
- صادق بعاء الدين ثامیدی: - هوزانفایت کورد، بغداد ١٩٨٠ ل ٢٧٥ - ٢٧٧.
- ١٦ - عبدالرقيب يوسف: - ژندهری بهری ص ٤٨ ديسا، عبدالرقيب يوسف: - «گه شته کئی شونوارى دکوردستانا باکورى ده» نهف کتیب هئى چاپ نه بسويه هيفدارن كوده مه کی نيزك ده روهنی بی بیینی، سیدا عبدالرقيب...، ههك روپه ریتین فی کتیبی «ژدهست خه تا وی یا کتیبی» دگه ل نامه یا خوه کودوژا ١٩٨٧/٥/٣ ژ «نورالدين انور بوتانی» راشاندی به دهست مه گهاندی به گه لهك زانیاری ل سهر جزیره شون واری كهفن بورجا به لهك دجزیرى ده تیدا ههیه، هم ژدل سپاس دارى خه مخورنى كه له پوزا بلافا كوردی سیدا «عبدالرقيب يوسف» ن. ژ بوزانینا شونوارین جزیرى وراژ وری کوردستانی بنیر: عبدالرقيب يوسف: - حضارة الدولة الدوستكية في كردستان الوسطی. ج ٢، بغداد، مطبعة الحوادث ١٩٧٥ «ص ٤٩١، ٤٢٩»
- ١٧ - عبدالرقيب يوسف: - گه شته کئی شونوارى دکوردستانا باکورى ده، دگه ل نامه یا ژ «ن.أ.ب» راشاندی دروژا
- ١٨ - ههرووسا بنیر. عبدالفتاح علي يحيى: بوتان والپوتانیون والاغنية الكردية التاريخية «کوفارا کاروان، هژمارین ٢٨ - ٢٩ - ٣٠» ١٩٨٥، پشکا عه ره بی.
- ٢ - ف. ف. مينورسكي: - الاكراد ملاحظات وانطباعات، ترجمة د. معروف خزندار، بغداد ١٩٦٨ ص ١٧
- ٣ - الملا احمد الجزيري: - ديوانا مه لایى جزیرى، تیزاندنا، صادق بهاء الدين ثامیدی، بغداد ١٩٧٧ ص ٤١٦ - ٤٢٠
- ههرووسا بنیر وهرگه راندنا ههردوو مالکا شیعری ب زمانى عه ره بی، عبدالرحمن مزوري: - الجزیری مادحاً أمير بوتان، کوفارا کاروان هژمار «٢٥» پشکا عه ره بی
- ٤ - ههحمه د خانى: - مههم وزین، به رهه ف کرنا گيو موکریانی، ههولیر ١٩٦٨، ل ٤٣ - ٤٤
- ٥ - نورالدين زازا: - مههمی ئالان، صالح علي گولی وانور قادر محمد له رینوسى لاتینه وه هیناویانه ته سه رینوسى کوری زانیاری کورد، بغداد ١٩٧٧ ل ٣٣ - ٣٤.
- ٦ - دائرة المعارف الاسلامية، ج ٤ مادة بهتان
- ٧ - كونراد برويسر: - المباني الاثرية في شمال بلاد الرافدين في العصور المسيحية والاسلامية، ترجمة د. علي يحيى منصور، بيروت ١٩٨١.
- ٨ - ژبوزیده زانین ل سهرفی پیکهاتنی وکار تیکرنی ل سهر دیروکا کوردی، بنیر. عبدالفتاح علي يحيى: - ادريس البدليسي دوره واثره في التاريخ الكردي، کوفارا کاروان هژمار ٢٤ سال ١٩٨٤ پشکا عه ره بی.
- ٩ - ژبوزیده زانین ل سهرفی به کئی بنیر: - ن.أ. خالفين: - الصراع على كردستان، ترجمة د. احمد عثمان ابوبکر، بغداد ١٩٦٩ ص ٢٤ - ٤٢
- سی. جی. ادموندز: - کرد و ترک و عرب، ترجمة جرجيس فتح الله، بغداد، ١٩٧١ ص ٥٦.
- علاء الدين موسى كاظم نورس: - حکم الممالیک في العراق، بغداد ١٩٧٥، ص ١٦٥.
- فيصل محمد الارجيم: - تطور العراق تحت حکم الاتحاديين الموصل ١٩٧٥ ص ٨٩
- ١٠ - بهدرخان بهگ: - روفاناما کوردستان، هژمارین ١٣، ١٤

١٨ - عبدالرقيب يوسف :- هه ره ژ يدهر

١٩ - نامهيا عبدالرقيب يوسف ژ « نورالدين انور بوتاني » را .

٢٠ - نه سعه دعو :- ليريهك له گه نجينه نه ته وهى كورد، بغداد، ١٩٨٤، ص ٩٥ - ١٠٨ . پرانيا چيروك زان وده ننگبژا نه خوهندى نه له ورا ژى، كه له پورا

٢١ - مللى چيروك وسترانين ديروكى ب زاردهف ژ باقان بو نه فياو ژ زمانه كه بوزمانهك دن هاتي به فگوهانتن ئيدى نه دووره كو ب بورينا سال ودهم و چاخان، نافهك ل شونا نافهكى بى ده يناندن بوويه رو قواماندى ل جهم چيروك زان وده ننگبژا بى ئالزين سببا ژ بيركرن و نه زانينا ديروكى، يان ژى ژ بهر خوازنا كه سى جارنا ژى چيروك زان چيروكى دگوهيره سهر كاودانين ژ بنوار و چاخ ودهمى خوهدلى گوهدارى خوهد ئيدى ههكه ژ چيروكى دافيزه بى كو پيدفى بى نه بى وهه كا ژى دافيزه سهر بى كو پيدفى بى هه به، ئانكو پيدفى وه راركرنى به، گه لهك كهس و بوويه رو وهه فبه نديا ژى دگوهيره له ورا ژى كه م و كاس و زنده كرن تيدا بهر چاف دبه

ب ئاوپوتى ديتنا مه پيدفى به ده ما بهر هه فكرنا چيروك يان ژى سترانه كا ديروكى ژ بووه شاندى پيدفى به كو بهر ههف كار ناف و جهى ژدايك بوون و موزن بوون و زينا چيروك بيز يان ده ننگبژا خويا بكى چكو نهف كارى هان ئاليكاريا تيگه هشتتا ديروكى چيروكى مللى و گوهارتسى

دكه، جارنا هم نكارن بيزن كو هه ردهم چيروكا مللى وه سفا كه تواري يا ديروكى به، لى ديروك ب خوهد تژى چيروكه بين كوهنهك بوويه رين ديروكى تى هه نه ئوژ بونا ب جى كرنا فى به كى دفى ب رههف كار بهرى وه شاندى فگه ره سهر تيكسن و ژندهرو ده هه مهن ديروكى، دا زان به كار ههك يان ژى سه دا به كا فى مزادى دديروكى دا هه به يان نه؟

نه گه ره ههك يان بنيا تهك وه ژا ژى هه به دفى پشنى پشان و ته راز و گرنى، شروقه كى ودان و ستاندى ل سهر به رههف بكى و پيشكو تنه كا رو هنى و ناشكار ژيرا ناماده بكى تيدا ب ديروكى فه گرى دى چ ژ نيزيك چ ژ دوور نهف كارى هان ژ به لافه كرنا چيروك و سترانا ديروكى چيشره، شروقه كرن و لنگرتنا چيروك و سترانين ديروكى ژ بو بيز ينك «مخل» كرنا راستين ديروكى گه لهك گرنگه ژ بو ملله تى كورد بى كو فه رسه ندهك درست نه ديتى به ژ بو نفيساندا

ديروكى بگره حهيا نه وين كول سه ر ژى نفيسانده ب وژدان و ب درستى و راستى نه نفيسانده .

ديروكشان «جيونز» دبژه : «نه گه ژنده رين ديروكى، مه پيدفى ب خوهندنا چاخه كى بكى، دفى هم فه گه رن سهر نه فسانه و چيروكين مللى بين كو كه تواري يا ديروكى وه زرا ناشوپيا مللى چى كرى خويا دكه .»

ههروشا «ج. بيريز» دبژه :- فليتيا سترانكى ته وه بى كو دوور و پاراستى ژ هه موو كار تيكرنه كا دهره كه بى فه ماى .

دكتور عزالدين مصطفى رسول ژى، راستيارولا نه شيرا جه لاليا دداستانا كه لا دمدم ده خويا دكه و به رسفا «اسكندر منشى» دده بى كورولا فى نه شيرى دگوهيره وب خهرا بى و نه باشى دده نفيساندن و دبژه : «نهف بهك تنى كارل مه دكى كو هم ژ نير و ب شون ده، بابته و چيروكين خوه يافولكلورى بكن بهك ژ ژنده رين گرنگه ژ بو نفيساندا ديروكا خوه ياكونه هاتى به نفيساندن، ل فر گرنگيا چيروك و سترانين ديروكى خويا دبه ژ بو ملله تى كورد، خاسمه پشنى سالا ١٥٩٦ ئان ده، يان ژى پشنى خلاس بوونا مير شهرف خانى بدلىسى ژ نفيساندا شهرف ناما خوه .

بى گومان ژى چيروك وگوتنا ديروكى فه دگه ره بوزمان وههف ده مى بوويه رى، بيزه ههك ژ وان بوويه را «شاهد» ژى هه نه، لى پشنى سهر فه چوونا سال و چاخ وده مان ب سهر دا دگه ل نه فسانا تيكه ل بوونه، له ورا كه تواري يا ديروكى ب درستى ژ مه را خويا نابه، وهك چاوا نفشت و نفيسارين ديروكى خويا دكه .

لى مينا كه كا تيكه ل ب كه تواري يا ناشوپى تيته بهر چاف تيدا دفى كوشوپه كى ددى گوهديردا بهيله نفيسكارل فر پشت ب چاندا نه فابى و ژنده رين ديروكى راستى بى ددى كفى و هه ر تشتهك يان په سنه كه نه كه تواري به تيدا دافيزه، ئانكو ددى ئاله كى .

بنير: محمد فؤاد كويريلى: قيام الدولة العثمانية، ترجمة وتقديم د. احمد السعيد سليمان، القاهرة ١٩٦٧ ص ١٢ - ١٣ جاسم جليل :- بطولة الكرد في ملحمة قلعة ومدم، ترجمة شكور مصطفى، تقديم الدكتور عزالدين مصطفى رسول، بغداد ١٩٨٣ ص ٧ - ٨ ههروسا بنير/ عبدالفتاح علي يحيى، ژنده رى به رى ٢٢ - نهف ئاخافتنه: خوه ب ده ست دانا ميرى سوران، مير محه مده دى «ميرى كوره» بو عوسمانلى يال سالا ١٨٣٦، ده نيته

هاتن ناف کرن ب ئی نافی ژ بهر به درخان بهگ و پستی وی یانی
پشتی سال ۱۸۱۲ .

۳۶ - عبدالرقيب يوسف :- گه شته کی شونوارى .

۳۷ - هر نهو ژ یدهر

۳۸ - هر نهو ژ یدهر

ناورهك :-

_____ لینگهرین و گوتارا مه دکوکا خوهده، ب زمانى
عهربى هاتى به نفيساندن لى چکوهه رگه راندنا بابه تین زارگوت مینا
سترانى دیرۆكى و چیرۆكا مللى گه لهك ژ به ننگ و ساخلهت و
رامانین خوه وندا دکه ده ما تى وهر گه راندن، هر ووسا ژ بهر کوئه ز
ب خوه دزارى کرمانجى ده نه پر شه هره زامه، خاسمه وهر گه راندن،
له ورا مه پشت ب ئالیکاریا هوزانى قه درگران و شه هره زار دزارى
کرمانجى ده «نوالدين انور بوتانى» به ست،

مینا که لهی ژ ده رقه، ژ دورقه ژى بورجا به لهك خويادبه

«کونراد برويسر»

باژ تیرى جزیرى د سال ۱۹۰۹ - نان ده

«کونراد برويسر»

پاشمايا پرا بافت ل سه ر روبرارى دجنه ده .

مینا که هوندر که لهی ده د سال ۱۹۰۹ - نان ده .

«کونراد برويسر»

بورجا به لهك شانینا میرین بوتان . .

«ژ الدولة دوستکيه ج ۲ ل ۴۹۱»

نه خشا باژ تیرى جزیرى ل سه ر نه خشا کومه لاخه له فى باقى - ژ
خه لکی جزیرى - چى کرى وژ هه قالى خوه عبدالرقيب يوسف
پاشاندى د سال ۱۹۷۸ دا هاتى به وهر گرتن، لى نه پر درسته،
له ورا ژى من پشت ب وه سف دانانا «کونراد برويسر» فه گرتندا ژ بو
زیده کرنا ههك شونوارا.

ب - من پشتى کوهندهك ژ خوفروشاب ریکا فهنى شيان وی ب
عه نه ست و هه تا کو کارى خيانه تى بى ملا محه ممه دى خه تى و
همه دن ژى ژ ناغیت کرنگتري و خوفروش نهو کارى میر
حعمه دى ناچار کر خوه ب ده ته ده ست سه ر بگرت، هندهك ب
- ب - رگه هاندن کو میر خوه ده ده ست هه تا بیت قوربان بو ملله تى
تیرتو وه لات ژ هه رفتن و ملله تى ژ نه مانى بپاريزت . وه دياره کو
خيسه ر نه ف مه سه له ئانى به ل بورجا به لهك وه کى بیژى ل نه نجاما
تغیرى و بهس، هاتى به .

۲۳ - نه سه ده عدو: ژ یدهرى به رى ص ۹۵ - ۱۰۸

۲۴ - محمد فؤاد کوپربلى :- ژ یدهرى به رى ژ پیشکوتنا

چیرنگیر .

۲۵ - روملى ژ دوو په یفا پیک هاتى به، یانى وه لاتی رومانه وژى

مه کرونیه، به رى ژ ایرا دگوتن، «بلقان» وژ هه ر شمش ولایه تین

نيسمانلیا بى ئورویى پیک هاتى به نه وژى نه فن آدرنه، سلانیک،

مستر، قوصوه «أسکوب»، یانیا، اشقودرة

۲۶ - شرف خان البدلیسى :- الشرفنامه فى تاریخ الدول

و الامارات الكردية، ترجمة جميل بندى الروژ بیانى بغداد ۱۹۵۷

ص ۱۵۸ - ۱۶۷

کذالك، ترجمة محمد علي عوني، القاهرة، ص ۱۳۰ - ۱۳۷ .

۲۷ - نامه یا عبدالرقيب يوسف . . .

۲۸ - هر نهو ژ یدهرى به رى

۲۹ - عبدالرقيب يوسف :- گه شته کی شونوارى دکوردستانا

بکوری ده، دگه ل نامه یا ژ نورالدين . . را شاندى .

۳۰ - نوالدين زازا :- ژ یدهرى به رى ص ۴۶ .

۳۱ - داستان دکاسیته کی ده ل سه ر ده فى ده نگیزه کی کورد

ب نافی «جلال بگه» ده هاتى بهو، کاسیت ل جه م مه هه به .

۳۲ - عبدالفتاح علي يحيى :- ژ یدهرى به رى، کاروان «۲۹»

۳۳ - أحمدى خانى : مه م وزین ترجمة وزین، ترجمة د .

محمد سعيد رمضان البوطى، دمشق، ص ۱۴، هر ووسا بنیر مه م

وزین به ره هف کرنا، گیومو کرمانى، هه ولیر ۱۹۶۸ ص ۴۳ - ۴۴

۳۴ - بنیر ده فى وگوتارا مه، بوتان والبوتانیون . . . کوفارا

کاروان، هژمارا «۲۹» پشکا عه ره بى .

۳۵ - میجور نوئیل : ژ یدهرى بوری، ص ۱۴۶، لى میجور

نوئیل شاش دبه، ده ما دبیزى، میره کی به درخانى به چکوهه درخانى

بورجا بهلك في جزيرة بوتان

بقلم: عبد الفتاح علي يحيى الـ

باقية، قصر امراء بوتان يقع في شمال مدينة الجزيرة وعلى الضفة اليسرى لنهر دجلة «انظر الخارطة» سمي بهذا الاسم لانه مشيد باحجار البازلت السوداء واحجار الكلس البيضاء على سبيل الزخرفة والبرج مشيد داخل حصن كبير يقال انه يحتوي ٣٦٥ غرفه فيها انواع من التحف النادرة.

ان قصة بناء القصر تلقي ضوءاً على كثير من الاحداث التاريخية التي شهدتها مدينة الجزيرة وامارة بوتان خاصة على الخلافات التي كان يزرعها سلاطين ال عثمان ولانهم المجاورين للامارة بين افراد الاسرة الحاكمة لجزيرة بوتان.

تروي تلك القصص والحكايات: ان اميراً بوتانياً ترك الجزيرة بسبب الضغط العثماني. واستقر منفياً في استنبول وهناك زوجه السلطان ابنته، مكافأة له على عمل بطولي قام به دفاعاً عن الدولة العثمانية، واعاده ايضاً الى جزيرة بوتان، ليقتل هناك الامير الحاكم ويني قصر بورجا بهلك، اكراماً لزوجه ابنه السلطان. واول من نشر نصاً لقصة بناء «بورجا بهلك» على قدر علمي، كان الاستاذ اسعد عدو، لكنه للأسف لم يقم بعملية نقد وتحليل النص، او يناقش مضمونه ويقارنه بوقائع التاريخ بالاعتماد على المصادر التاريخية والنصوص الاخرى، لتزع كل صفة غير واقعية عنها، كما اضاف اليها الكثير من المفردات والافكار الحديثة، وربما صاغها من جديد بأسلوبه بعد ان سمعها من الراوي، معتقداً ان عمله هذا يخدم الفلكلور والتراث ويمتص القارئ ويشوقه لقراءة القصة.

وقد حاولت من خلال البحث إكمال مابدأ به الاستاذ اسعد عدو وذلك بنقد وتحليل القصة تاريخياً بالاستفادة من نص اخر كتبت قد سجلته عام ١٩٨٤ ومن المصادر المراجع التاريخية والادبية والتراثية، فتوصلت الى نتيجة مفادها: انه من الممكن بالنسبة لنا نحن الكتاب الاكرد خاصة، لاسباب - ذكرتها في البحث - ان نستفيد من الاغاني والقصص التاريخية التي فيها الكثير من الحقائق الممزوجة بالتاريخ في كتابة تاريخنا ولكن بعد النقد والتحليل والتحقيق التاريخي، لما تمكسه تلك القصص والاغاني من واقع تاريخي قد حرفه الخيال الشعبي، اي انها لاتعرض لنا الوقائع التاريخية كما تعرضه كتب التاريخ والسير وانما تبسط امامنا صورة مموهة يمتزج فيها الخيال بالواقع.

لجزيرة بوتان التي تقع جنوب بحيرة وان مكانة مرموقة عند الاكرد بسبب تاريخها العريق ونضالها القومي الطويل في سبيل الحرية والاستقلال وقد شهدت مدينة الجزيرة «جزيرة بن عمر» عاصمة امارة بوتان الكردية. ثورات عديدة ضد العثمانيين، فقد رفض امراءها منذ بداية تأسيس امارتهم في القرن الثاني عشر الميلادي، الرضوخ المطلق للمحتلين الاجانب فاستحقوا وبجدارة مدح وثناء كبار الشعراء الكرد العظام امثال، الملا احمد الجزيري «١٥٦٠ - ١٦٤٠»، واحمد الخاني «١٦٥٠ - ١٧٠٥»، وحاجي قادر الكويي «١٨١٥ - ١٨٩٧» وغيرهم.

ورغم تقسيم كردستان رسمياً بموجب معاهدة زهاو عام ١٦٣٩ بين الصفويين والعثمانيين، وسياسة الدولة العثمانية القمعية تجاه الامارات الكردية، فقد ظلت امارة بوتان تناضل وباصرار من اجل حياة افضل للاكرد، واشتهر الامير بدرخان، الذي تسلم مقاليد حكم الامارة في ١٨١٢، واولاده من بعده بالنضال السياسي والثقافي، حيث اصبحت مدينة الجزيرة «جزره» بفضلهم العاصمة الروحية للوطنية الكردية في القرنين التاسع عشر والعشرين، وصمدت الامارة حتى النفس الاخير. فكانت آخر قلعة للصمود الكردي امام الجيوش العثمانية عام ١٨٤٨.

لقد استمر افراد تلك الاسرة المناضلة بنشاطهم السياسي والثقافي من اجل قضية شعبهم، فكان لهم دور كبير في نشر الوعي القومي وتطوير الاتجاهات السياسية نحو الوطنية الكردية...

فاصدروا أول جريدة كردية «كوردستان» واسسوا أول منظمة قومية سياسية في تاريخ الشعب الكردي...

إن التراث الأدبي والتاريخي والنضالي الكبير لجزيرة بوتان عبر التاريخ جعلتها تتبوأ مكانة بارزة في مجمل الحركة القومية الكردية الوطنية، ومحترمة في قلوب الاكرد في كافة ارجاء كردستان، فنالت اعمال وانجازات امراء جزيرة بوتان حتى الانشائية منها نصيباً وافراً من الاغاني والملاحم والاساطير الشعبية الى درجة ان معظم امرائها ارتبطت اسمائهم بالحكايات الشعبية والاغاني التاريخية، حيث نسج المغنون والرواة حول اعمالهم القصص والاساطير التي امتزجت بالتاريخ، مثل ملحمتي ممى نالان ومم وزين الخالدين...

وقصة بورجا بلك «البرج او القصر الابلق» الذي مازال آثاره